

הגוי – התמונה החסרה
בין האישה והחי.
פרא אדם – ישמעאל
אדם חיה - עשו

ברית מילה – הוצאתו של האדם
מיציבות תלת הרגל הקרקעית שלו,
להיות מהלך תמידי מכוח השמים.

החיים הצבועים מצינים את דרך זרימת החיים של האדם אל צורות החיים השונות דרך כבידת הארץ המשותפת לכולם.

הכיתוב הכחול מציין את התכונות המאפיינות את החיים המגיעים לאדם מכוח מקורו שמן השמים.

הכיתוב הוורוד מציין את התכונות והכוחות המאפיינים את החיים המגיעים מכוח הכבידה המשותפת לברואים, ממקורו שמן הארץ.

חומר, פיזיות, המחשה, מרכז, יציבות, קביעות, צורה, כלי, זיווג, חיבור, שותפות, אהבה, עצמאות. מאפיין האין סוף שבטבע – כבידת החור השחור

כבידת החומר – מקור החיים בחזון התורה

תוכן עניינים

- 2.....מאיץ החלקיקים
- 2.....תנועות וחיבורי חיים ממקור כוח הכבידה
- 3.....תלות הנבעת החיים ממוצא הכבידה, בתנועת האור אל תוכו
- 4.....זיקתם היתרה של הגויים אל כבידת הארץ, בציונם כ"פרא אדם" ו"אדם חיה".
- 5.....**חלק שני** –
- 5.....ייתכנות דיני התורה - אך ורק מכוח הוויית החומר חיים - דוגמאות
- 5....."כָּל כְּבוֹדָה בַּת מֶלֶךְ פְּנִימָה" [הדרת נשים מן המרחב הציבורי]
- 6.....עוצמת הכבידה בזכר [בדרך התנהלותו של יוסף].....
- 6.....עוצמת הכבידה בבהמה, כבסיס ליכולת כפרת קורבן בהמה על אדם
- 7.....מיקסום קיום משיכת הכבידה בחי [בדן איסור השארת ישראל בהמתו אף בידי אישה נוכרית, שמה יבעלנה הגוי]
- 7.....עוצמת כבידת הארץ בצומח [בדן איסור שימוש בעץ בשבת אפילו לא במגע עקיף (לעלות על סולם המושען עליו) שמה יקצוץ]
- 8.....מלאכות וגזרות השבת – מכוח הוצאת הארץ את מקורה אל החוץ.
- 10.....קשר הכבידה אל הארץ [בדן הדרת הגויים מקנות בה קניין]
- 10.....קיום מקור הכבידה באדם, כבסיס להגדרת היחסים שבין היהודי והגוי
- 12.....צמצום מעשה ההריגה, בחיים הקשורים אל מקורם שבארץ, למעשה שליטה בלבד
- 13.....כבידת האין סוף שבחומרים כתשתית לדיני ההיזקים
- 13.....עוצמת הכבידה כמחוללת היחסים בין בני האדם [בדן גבולות הקשר שבין הפועל ובעל הבית]
- 14.....השפעת קשר הכבידה בין האדם והחומר, על דיני האומן
- 14.....חזרת האדם אל מוצא קיומו שמן הארץ, במעשה הסקילה

את מסגרת העולם הזה המרומז באיור, לא ניתן להתוות, אל תוכו לא ניתן להיכנס ואת תוכנו לא ניתן לממש אלא דרך תכני התורה שכללי התנהלותם תואמים לדפוס עולם זה. אל האיור הזה נוכל אם כן לחזור רק לאחר שנעבור (לצערנו בקצרה במאמר זה) בכור ההיתוך של התורה בתכניה השונים.

בזיקה של תכני התורה לקיום תמונת המציאות המוצגת באיור, ניגע בחלקו השני של המאמר. בחלקו הראשון נבאר, איזו מציאות הוא מצייר.

מאיץ החלקיקים

לסרטון בנושא - לחץ כאן

בניסוי הענק שנעשה במאיץ החלקיקים התברר שבהתקרבות תאוצת החלקיקים למהירות האור, אין החלקיק מקבל את תכונת האור – כלומר, מאבד את המסה שלו להיות כאור, אלא להפך. המסה שלו מועצמת פי 7,000 מן המסה המקורית שלו! מגמת האין סוף שבאור, שבכלי הבחינה המדעיים מתייחס למה שמעבר ל"מהירות האור". בפעולתה על חלקיקים בעלי מסה, מעצימה בהם את בחינת האין סוף שבחומר – מוצא הכבידה העצמית של החלקיק, שהוא גורם החיים המחולל שבחומר [מסת ה"חור השחור" שכוח משיכתו עצום עד כדי הכלת כל מה שבא עימו במגע אל תוכו ואפילו קרני האור!]

מתברר, כי תהליך זהה טמון בתורה ביחס לבאים במגע עם תכניה. נראה היה לכאורה לחשוב כי ההתדבקות בתכני התורה אמורה להעצים בלומדיה ומקימי מצוותיה את מאפיין המצווה – להיות בעלי תכונה "דקה" כמתכונת השמים. אולם בפועל תכניה בנויים ומכוונים להעצמת עושה המצווה כפי מוצא קיומו הוא - מוצא הכבידה העצמי שבו, שהוא ערך האין סוף של גופו. ממילא גם ערך פעולותיו עתיד להיות מועצם ומונע מכוח מוצא החיים הזה.

לפני שנבאר איך תכני התורה מכוונים לאופן זה של העצמת חיים, נפרט מהן השלכות הנובעות מהעצמת צד חומר להיות בערך של אין סוף כאשר המדובר לא רק בחלקיקים אלא באדם עצמו? אלו תוצרים אנו עתידים לראות בדרכי התנהלותו?

התשובה לכך היא, כי בעולם הפועל מכוח אנרגיית החיים הזו, עולמו הדינאמי הפועל, היוצר של האדם ויצירת הקשרים עם גורמי חיים אחרים אינם נעשים ממוצא כוח מחשבתו ודיבורו של האדם, אלא דרך הוויית גופו ותכונות החומר שבו.

תנועות וחיבורי חיים ממקור כוח הכבידה

בעולם המתנהל על בסיס כבידת החומרים (משיכת החומרים אל עצמם מכוח מוצא קיום האין סוף הכנוס בהם), האדם הרוצה ליצור קשר עם אדם שני, או עם כל חיים שהם, אין הוא מתקשר איתם דרך מחשבה ודיבור ומשם אל המעשה, אלא הוא מרכז את עצמו שבגופו אל מוצא הכבידה העצמי שבו (מסת ה"חור השחור" העצמי שבאדם). משם הוא מזרים את מסת החיים האדירה הזו של עצמו, אל צורת החיים שבחר לשתף עצמו אל תוכו. בדרך חיים זו, ניתנת האפשרות לאדם להביע את אנרגיית החיים שלו בצורות חיים מגוונות, בכל צורת חיים שיחפץ – אדם, חי, צומח ודומם (חומרים וכלים). גם החי הצומח והדוממים הופכים להיות שותפים בהבעת החיים של האדם. הקיימות שלו הופכת להיות צבעונית ורבת מימדים. הוא יכול להיות אדמה, צומח וחי בעת ובעונה אחת עם היותו בצורת אדם. לא רק כשרון הצייר והפסל נמצאים בציור או בפסל שיצר, אלא הוא עצמו ביכולת הרחבת צורות חיים בלא גבול. גם קשר אדם לאדם הוא יותר כדוגמת פעפוע חומרים אחד בשני ולא דרך צינור המגע השכלי. שפת קשר זה, אינה שפת הדיבור אלא שפת הגוף, המגע, החוש וההרגשות שערכם הוא כערך האין סוף.

ערוץ החיים הבסיסי המקשר באופן זה בין סוגי החיים השונים, הוא מקור ההיווצרות המשותף של כל רמות החיים - האדמה. כינוס האדם את עצמו אל מוצא הכבידה שלו, הוא חזרתו אל כוחניות העפר ממנו נוצרה בהמשך, צורתו. ההשלכות מן הממשק האישותי הזה אל האדמה הינן עצומות. היכולת ליצור באבן, עץ וביוצא מן החי (צמר, עור וכו')¹ ברמת קשר של שיתוף כוחות ולא ברמת קשר של ניצול דל ומוחצן בלבד של חומרי גלם, מגיעה מנקודת הממשק הזו. מתוך היותה מחברת בקו תשתיתי אחד בין האדם, הדומם, הצומח והחי, המגיעים כולם מאותו מקור חיות – מן האדמה².

כשרצו עמי העולם הקדומים להעצים את קו החיים שמכוח הדומם בעצמם מעבר לגבולות המותרים של טבע חייהם, עבדו אבן (מצבה), כשרצו להעצים את קו הצומח שבהם באופן זה, עבדו עץ (אשרה) וכשרצו לפרוץ את קווי חייהם

¹ עד כדי להביע במעשה האומנות את כוח החי. כך אומני המשכן טוו את הצמר בעודם על העיזים – וכל הנשים אשר נשא לבן אתנה בנחמה טוו את העיזים: – היא היתה אומנות יתירה, שמעל גבי העיזים טווין אותן" (שמות ל"ה, כ"ו ורש"י ד"ה טו את העיזים).

² ברמת ממשק זו שבין האדם לשאר החיים, מתואר מעשה היווצרו של האדם באופן התואם לנפש החיה הבהמית - "ויצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה" (בראשית ב', ז' ורש"י ד"ה לנפש חיה). ברמת ממשק זו, מזהה האדם את שמות החיות דרך ביאתו עליהן – "ויקרא האדם שמות לכל הבהמה ולעוף השמים ולכל חית השדה ולאדם לא מצא עזר כנגדו... ויבן ה' אלהים את הצלע אשר לקח מן האדם לאשה ויבאה אל האדם. ויאמר האדם זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי... מלמד שבא אדם על כל בהמה וחיה ולא נתקרה דעתו בהם עד שבא על חוה" (בראשית ב', כ' – כ"ג ורש"י ד"ה הפעם).

ברמת ממשק זו, נאסר על האדם אכילת בשר החי, כפי שמתברר מדברי ה' לנח לאחר יציאתו מן התיבה – "כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה כירק עשב נתתי לכם את כל - שלא הרשיתי לאדם הראשון לאכול בשר אלא ירק עשב, ולכם כירק עשב שהפקרתי לאדם הראשון, נתתי לכם את כל" (בראשית ט', ג' ורש"י ד"ה לכם יהיה לאכלה).

לקו החי שאינו מדבר, עבדו את הבהמות (עשתורת). אין המדובר בעמים פרימיטיביים כפי שנהוג לחשוב בשפת התרבות השכלית, אלא בעמים שידעו להחזיר את עצמם לנקודת מוצא האדמה שבחיים ומשם לשתף עצמם עם רובדי החיים השונים. באופן החיים הזה, יצירת האומן באבן בעץ ואף ביוצא מן החי, הייתה מעין מעשה אישות בו האדם שרצה להרחיב את קיומו, הכיל עצמו במסגרות בהן בחר, להוליד את עצמו דרכן. דרך החיבור הבסיסית, שהובילה אופי קשר שותפות זה של ניקוז האדם את אנרגיית החיים שלו בצורת חיים מכילה, הופיעה בקשר האישות הגופני שבין האיש והאישה³. באופן זה חל חומר חייו של האדם גם בצורות החיים האחרות. אלא שמתוך היות צורת האיש צורת אדם, הייתה צורתה דומיננטית בקביעת ציביון חומר החיים החל בתוכה, בעוד שתוצרי החלת האדם את חומר חייו בצורות החיים האחרות, היו אך ורק נלווים לצורת חייו הבסיסית.

אולם, תרחיש חיים זה לא הצליח לקיים עצמו לאורך זמן.

תלות הנבעת החיים ממוצא הכבידה, בתנועת האור אל תוכו

סטייתו של האדם מלהיות נאמן למקורות חייו שמן האדמה ושימוש ביכולת ההחלה שלו באופן הסוטה מגבולות טיבעו, במעשי החלתו בצורות החיים השונות (העצמת ביאתו בצורות האבן, העץ וה"חי" ברמת החלה של אישות שהייתה אמורה להיות שמורה רק באישה⁴), מביאים לניוון מרחב החיים הזה ואיבוד חומרי החיים מיכולתם להביע את מרכז כוח הכבידה שבהם – ריכוז האין סוף שבגופם. בשלב זה מותרת לאדם אכילת בשר החי ואופי הקשר שלו עם חומרי החיים הופך להיות מכוח מוצא החיים המדבר שבו⁵, בקשר של מרות וניצול⁶.

על מנת לעורר מחדש את פלטפורמת החיים הזו באופן הנאמן למקור, מוגבר באדם צד מקור החיים שבו שמן השמים⁷ בהחלה של ציווי ומרות⁸. מעורבות זו מגיעה עד לגופו של האיש לבצע בו את מעשה המילה. פגימה זו הנעשית ב"רגלו השלישית" של האדם, אמנם פוגעת ביציבות קיומו שמן האדמה שהייתה לו מנטיעתו בה בשלוש רגליו להפוך למהלך תמידי מכוח ציווי השמים⁹. אולם בכך נפתח בו הפתח להשפעת תכונת השמים על גופו. מעתה, מגעו של מקור החיים הזה שמן השמים עם גופו, הוא שיעורר בו את כוח כבידת גופו חזרה לחיים כדוגמת דפוס הפעולה של מאיץ החלקיקים שהבאנו בתחילת המאמר¹⁰. מכאן ולהבא, תכונת שמים זו שבגופו היא זו שיהיה בכוחה לעורר באישה את מקור כוח הכבידה שבקירבה, לאפשר לה להיות "קן" (מלשון קניין) וכלי להכלת מציאות האיש בתוכה¹¹. מאידך, עמעום קווי צורת חייו של האיש להיות כתכונת המחשבה, יביא אותו לתלות גדולה יותר בהחלת חייו באישה להיותו מעתה תלוי בצורתה¹², בעוד הוא נותן לה את שמה¹³ וכוח פעולתה¹⁴. בשלב זה, במעשה החלת האיש את חומר חייו בצורת האישה, נוסף קניין הקידושין למעשה הביאה¹⁵. באופן זה הנוצר במעשה הקניין, יפעפע האדם מעתה את חומר חייו גם בצורות החיים האחרות. כל מעשי הקניין בהלכה – במטלטלין, בחי וקרקעות, יפעלו בדרך תהליכית זו ומקומם כולם ייקבע במסכת קידושין¹⁶!

אמנם כל זאת ביחס לישראל בלבד. ביחס לגויים, נשמר קו חייםם בזיקה מלאה אל האדמה.

³ שלפני "התערבות התורה" היה המעשה היחיד שנצרך בכדי לקיים הכלה זו של האישה את האיש. כך מביא הרמב"ם בהלכות אישות: "קודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא לישא אותה מכניסה לביתו ובוועלה בינו לבין עצמו ותהיה לו לאשה, כיון שנתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחלה בפני עדים ואחר כך תהיה לו לאשה שנאמר (דברים כ"ב) כי יקח איש אשה ובא אליה" (רמב"ם הלכות אישות פרק א', הלכה א'). את הנגיעה בשלב זה שלפני התערבות התורה, משמרת התורה שבעל פה גם לאחר מכן, בקיום הורדת ההינמא את מעשה הנישואין עוד לפני מעשה קניין הקידושין. כשבמעשה זה מכילה האישה את האיש אל תוכה, בעוד הוא הופך להיות פניה! – "אבל בתולה משיצתה בהינמא היא חופה שלה" (תוספות על יומא י"ג, ע"ב ד"ה לחדא אמר לה על מנת שאכנס כו').

⁴ כפי דברי חז"ל על דור המבול שהיו כותבים כתובה לבהמה – "אמר ר' הונא בשם ר' אידי לא נתחתם גזר דינים של דור המבול עד שכתבו קמיסמסין (פי' כתובות) לזכר ולבהמה..." (מדרש תנחומא פרשת בראשית סימן ל"ג).

⁵ לא מצד "נפש החיה" שמופיעה בפשט הכתובים בתיאור בריאתו של האדם, אלא מצד ה"רוח ממללא" שמתורגם באונקלוס וכוח הדעת והדיבור שמביא רש"י במקום.

⁶ "ויצַר ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עִפְרוֹ מִן הָאָדָמָה וַיִּפַּח בְּאָפִיו נְשִׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה" (והוה באדם לרוח ממללא – אונקלוס) – אף בהמה וחיה נקראו נפש חיה, אך זו של אדם חיה שבכולן, שנתוסף בו דעה ודבור" (בראשית ב', ז' ורש"י ד"ה לנפש חיה).

⁷ ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ ועל כל עוף השמים בכל אשר תרמש האדמה ובכל דגי הים כבדכם נתנו. כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה כִּירָק עֵשֶׂב נֹתְתִי לָכֶם אֶת כָּל־ שֶׁלָא הַרְשִׁיתִי לָאָדָם הָרֹאשׁוֹן לֵאכֹל בֶּשֶׂר אֵלָּא יִרְק עֵשֶׂב. וְלָכֶם כִּירָק עֵשֶׂב שֶׁהַפְקַדְתִּי לָאָדָם הָרֹאשׁוֹן. נֹתְתִי לָכֶם אֶת כָּל־ (בראשית ט', ב' – ג' ורש"י ד"ה לכם יהיה לאכלה).

⁸ המודגש בדברי הכתוב "ויפח באפיו נשמת חיים, המיוחס לקבלתו נשמה מן העליונים – "ויצַר ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עִפְרוֹ מִן הָאָדָמָה וַיִּפַּח בְּאָפִיו נְשִׁמַת חַיִּים ... עֵשָׂאוֹ מִן הַתַּחְתּוֹנִים וּמִן הָעֲלִיּוֹנִים, גֹּפֹן מִן הַתַּחְתּוֹנִים וְנִשְׁמָה מִן הָעֲלִיּוֹנִים" (בראשית ב', ז', ורש"י ד"ה ויפח באפיו).

⁹ "שתחילתה באברהם, שמגעו מעתה עם האדמה מגיע לו מכוח הציווי – "ויאמר ה' אֶל אַבְרָם לֵךְ לְךָ מֵאֲרָץ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָרָאךָ" (בראשית י"ב, א') וכן "קום התהלך בארץ וְלָרְחֹבָהּ כִּי לֵךְ אֶתְנַנְנָה" (בראשית י"ג, ז').

¹⁰ כאמור לעיל – "ויאמר ה' אֶל אַבְרָם לֵךְ לְךָ..." (בראשית י"ב, א') וכן "קום התהלך בארץ..." (בראשית י"ג, ז').

¹¹ כשהגברת תאוצת החלקיקים בו למהירות האור, מביאה דווקא להעצמת מסת החומר שבהם לפי 7,000 מזו שהייתה בהם בעת המנוחה.

¹² כך יבוארו דברי חז"ל בגמרא – "אמר רב שמואל בר אבניא משמיה דרב: אשה גולם היא, ואינה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי, שנאמר (ישעיהו כ"ד) כי בולעץ עושיך ה' צבאות שמו" (סנהדרין כ"ב, ע"ב), מצד עוררותו או פוטנציאל האין סוף שבגופו.

¹³ באופן ששייכות הוולד להיות ישראלי נקבעת דווקא על ידה – "א"ר יוחנן משום ר' ש"ב בן יוחי, דאמר קרא: כי יסיר את בנך מאחרי (דברים ז'), בנך הבא מִיִּשְׂרָאֵלִית קְרוֹי בְּנִךְ, ואין בנך הבא מן העובדת כוכבים קרוי בנך אלא בנה" (קידושין ס"ח, ע"ב).

¹⁴ ה"שם" המגיע מצביון החיים הדק יותר של עולם המחשבה, ההופך להיות באיש מרכזי בהוויית קיומו, מתוך העצמת חיבורו אל מוצא החיים שמן השמים.

¹⁵ אין האישה יכולה לקדש אלא האיש – "נתנה היא לו כסף, ואמרה: הריני מקודשת לך, אינה מקודשת" (ש"ע אבן העזר הלכות קידושין סימן כ"ז סעיף ז'). וכן יקח איש אשה ובא אליה" (רמב"ם הלכות אישות פרק א', הלכה א').

¹⁶ המובאים כולם בפרק ראשון של מסכת קידושין – "האשה נקנית בשלש דרכים" (משנה א'). "עבד עברי נקנה" (משנה ב'). "עבד כנעני נקנה" (משנה ג'). "בהמה גסה נקנית" (משנה ד'). "נכסים שיש להם אחריות נקנין... ושאיין להם אחריות אין נקנין אלא..." (משנה ה').

זיקתם היתרה של הגויים אל כבידת הארץ, בצביונם כ"פרא אדם" ו"אדם חיה".

קירבתם הגדולה של הגויים אל החי וממילא אל האדמה במוצא קיומם, מופיעה בשתי צורות חיים. האחת של "פרא אדם" באלו היוצאים מישמעאל¹⁷. השנייה של "אדם חיה"¹⁸, באלו היוצאים מעשו. קירבה יתרה זו שלהם אל מוצא האדמה שבהם, בעולם שלאחר כישלונם לממש את מוצא קיומו כראוי בעצמו, מוצאת את הגויות בד בבד הן בחסרון והן במעלה. מצד אחד, תלות הגוף וחומרי החיים כולם מעתה, בתנועת אין סוף החיים שמן השמים בתוכם, לעורר בהם את מקור החיים העצמי שבהם, הופכת את הגויים להיות תלויים בישראל ביכולתם ליצור במרחב חייהם יצירת חיים שיש בה מנביעת מוצא כבידת החיים שבחומר. ללא ישראל, חייהם חסרי מגע עם נקודת מוצאם וממילא יכולתם להנביע את חייהם בצורות החיים האחרות שבחומר, חסומה. אולם מצד שני, כשמתקיימת הזיקה הזו של הגויים לישראל, כוחם להנביע עצמם בצורות החיים השונות שבחומר, יהיה גדול לעין שיעור מזו הקיימת אצל ישראל. שימור זיקתם המלאה אל החומר, מביא לכך כי קווי המתאר שיווצרו מתוך מעשי יצירתם, יהיו חזקים ומגוונים. לעומת זאת אצל ישראל, מעורבות נקודת מוצא החיים שמן השמים בחייהם, מעמעם בהם את גבולות חייהם שמן החומר לטשטש בהם מברירותם ומגוונותם. מתוך כך יהיו ישראל תלויים בצירוי החיים הברורים בשלמות יצירתם של הגויים¹⁹.

כאן אנו חוזרים אל האיור שבתחילת המאמר. איור זה הינו שיקוף (אמנם דל ביותר) של המוצא המשותף ודרכי החיבור שבין צורות החיים השונות מכוח המכנה המשותף שלהם מן הארץ ויכולת האדם לכנוס עצמו אל מוצא כבידתו, לצייר עצמו בצורות חיים אחרות, כפי שבארנו עד עתה.

אמנם, לא כך מתנהלים החיים התודעתיים של האדם! שימוש האדם לרעה בעוצמת מקור כוח החיים העצמי שבהוויית גופו, למרות הזיקה שנכפתה עליו להופיע עוצמה זו בעזרת מרות הוויית אין סוף החיים שמן השמים, הביאה להרחקת מקור החיים שמן השמים מהשפעתו על הוויית החומר וממילא חזרתו של החומר לאילמות. כוח כבידת החומרים, הינו רדום ואינו זה המפעיל את המציאות ברמה התודעתית. כוח המחשבה הוא המחולל הבסיסי של החיים הפועלים.

בחיים המתנהלים מכוח המחשבה והדיבור של האדם ומשם אל המעשה, אין לאדם חיבור טבעי אל החי, הצומח והדומם. המחשבה הינה מישור נבדל המייחד את האדם באופן בלעדי²⁰. על כן, הקשר שיווצר מנקודת מוצא חיים זו עם ממדי החיים האחרים גם כשהאדם ייצור בהם יצירה, הוא בקשר של ניצול בלבד. כך פועל מעשה הקניין בשפת חיים זו בה הקניין הוא ביטוי לשליטה, ניצול ואדנות של המציאות הקניינית²¹. ביטוי חריף לאופי הקשר הזה אנו מוצאים במדע, בניצול האדם את הטבע בדרך של פירוק והרכבה מחדש. גם בקשר שבין אדם לאדם, רמת השיתוף שיכולה המחשבה ליצור הינה מוגבלת ביותר. על כן, עיקר אופיים של הקשרים הנוצרים בין בני האדם הינם קשרים ניצוליים גם אם ברמות עדינות שיש בהן תמורה (ראה מושג "כוח אדם" במערכת יחסי העבודה). זוהי מערכת החיים השולטת כיום.

המקום היחיד המשמר את חוקיות הכבידה של העולם כחוקיות תודעתית מפורטת, הוא התורה בתכניה וציוויה. אותה דפוס פעולה שראינו במאיץ החלקיקים מופיע אף ביחס לתכני התורה השונים. אף שמקורם הוא מן השמים ואופן ההבעה והמשא ומתן של תכניהם מובל דרך אפיק המחשבה, הם מופיעים ופועלים על בסיס פעולת החיים שבחומר. הם אינם תואמים את אופי הקשרי החיים, תוכניהם, הגיונותיהם ומוסריותם כפי שמובנה בנו מכוחה של המחשבה, עליה מבוססים תנועות החיים כיום. מסיבה זו כל תכני התורה אינם מתאימים ואף סותרים תובנות בסיס עליהן מושתת כיום כל התנהלות העולם התרבותי.

¹⁷ ואמר לה מלאך ה' הנך הרה וילדת בן ונקראת שמו ישמעאל כי שמע ה' אל עניך. והוא יהיה פרא אדם ידו בכל יד כל בו ועל פניו כל אחיו ישכן" (בראשית ט"ז, י"א - י"ב).

¹⁸ "ויצא הראשון אדמוני גלו כאדרת שער ויקראו שמו עשו - לפי שהיה נעשה ונגמר בשערו כבן שנים הרבה" (בראשית כ"ה, כ"ה ורש"י ד"ה ויקראו שמו עשו).

¹⁹ מסיבה זו נדקק שלמה בבניין המשכן בכוחו של מלך צור בבניין המקדש כשהוא רוצה שיהיה "גדול" כגודל האלוהים - "וישלח שלמה אל חורם מלך צר לאמר...הנה אני בונה בית לשם ה' אלהי...והבית אשר אני בונה גדול כי גדול אלהינו מכל האלהים...ועתה שלח לי איש חכם לעשות בזהב ובכסף ובנחשת ובברזל ובארזן וכרמיל ותכלת וידע לפתח פתוחים עם החכמים אשר עמי ביהודה וברושלם אשר הכין דוד אבי. ושלח לי עצי ארזים ברושים ואלגומים מהלבנון כי אני ידעתי אשר עבדך יודעים לחרות עצי לבנון". רש"י - והבית אשר אני בונה גדול - לפיכך צריך אני שתשלח לי מבניןך וא"ת תקטין את הבית כדי שלא תצטרך לאחרים אני יכול כי גדול אלהינו מכל האלהים ולכן אני יכול להקטין ולהמעטו" (דברי הימים ב', ב', ז' - ז').

²⁰ מסיבה זו נדקקו ישראל לכווחו של אחשוורוש על מנת להביא לבניין הבית השני - "בנימין זאב יטרף - מה זאב חוטף כך אסתר חוטפת המלוכה, הה"ד (אסתר ב') ותלקח אסתר וגו' (בראשית רבה פרשת ויחי פרשה צ"ט).

²¹ נבדלות שתבאר בתורה את תיאור הכתוב "והי האדם לנפש חיה" כ"רוח ממללא" - הדעה והדיבור המבדילים בינו לבין כל שאר החיים - "...והי האדם לנפש חיה" (לרוח ממללא - אונקלוס) - אף בהמה וחיה נקראו נפש חיה, אך זו של אדם חיה שבכולן, שנתוסף בו דעה ודבור" (בראשית ב', ז', ורש"י ד"ה לנפש חיה).

²¹ משום כך הביקורת החריפה לשימוש בשפת "קניין" למעשה הקידושין, אלא שעל פי דברנו עתה, הוא שייך למעשה לדרך חיים שתיארנו לעיל.

חלק שני –

ייתכנות דיני התורה - אך ורק מכוח הוויית החומר חיים - דוגמאות

הצבעה על מגמה זו, בתכני התורה והציוויים השונים, הוא נושאו של חלקו השני של חיבור זה.

את התבססות הדינים על מקור החיים שבחומר (מקור הכבידה) ודרכי פעולתו ואי התאמתם אל החיים המבוססים על מוצא המחשבה, אנו פוגשים בכל מישורי החיים בהם נוגעת הפסיקה הדינית - באדם, בחי, בצומח ובדומם. בכלום!

כך הוא ביחס התורה אל האישה.

עוצמת הכבידה באישה [בדין שער וקול באישה, ערוה]

בבני האדם, גדול כוח הכבידה שבאישה מזה שבאיש. מקור הכבידה שבה (מקור האין סוף שבגופה), נמצא במרכזו במקום יצירת הוולד. כה מרכזי מקום זה באישה, עד כי הוא מוגדר כפניה²². ממקור זה, נובע המשיכה אל גופה. כשהיא מתחנת או כשהיא נידה, מועצם השפעתו של מקור הכבידה שבאישה להופיע גם בשערה, קולה - "קול ושער באישה ערוה" עד כדי שאף כולה מוגדרת כ"ערוה"²³. ערוה בהגדרת התורה היא - "מקרה הערה" - גילוי המקור כלפי חוץ²⁴. התחזקות עוצמת מקור הכבידה, להתגלות גם בשער ובקול, היא המחייבת הרחקה, מפני עוצמת משיכתה שהיא כמשיכת קשר האישות. בעולם המתנהל על בסיס חוקיות המחשבה, העצמה זו אינה מתגלה. מתוך נבדלותה של המחשבה מהוויית החומר, הגדרת שערה וקולה של האישה כ"ערוה" הינו אך ורק גנאי. אולם מנקודת מוצא מקור החיים שבחומר, המדובר בהעצמת גילוי של מקור החיים.

הרצון למקד את האישה בכוח כבידתה על מנת למקסם את כוחה, הוא המביא להדרתה מן המרחב הציבורי.

"כל כְּבוֹדָהּ בַּת מֶלֶךְ פְּנִימָה" [הדרת נשים מן המרחב הציבורי]

משמעותו של משפט זה - "כל כְּבוֹדָהּ בַּת מֶלֶךְ פְּנִימָה" היא, שאלו שכוחם הוא ב"כבידתם", עוצמתם היא בקיומם פנימה בכוח הכלתם ולא בפעולתם. דווקא פעולתם פוגמת בעוצמת הכלתם הממוקסמת דווקא בחיבורם הקבוע אל מקור כבידתם - מירכזו כוח האדמה שבהם. כוח זה שבאישה נקרא "קרקע עולם"²⁵. באסתר הוא מופיע באופן כוחני בכך שליקחתה לאינוס לאחשוורוש מוגדרת כמעשה טריפה שלה את אחשוורוש - "בנימין זאב יטרוף - מה זאב חוטף כך אסתר חוטפת המלוכה, הה"ד (אסתר ב) ותלקח אסתר וגו'²⁶. תפיסה זו את כוחה של האישה מתקיימת רק בתפיסת פעולת המציאות מכוח כבידת החיים שבה. בעולם הפועל מכוח המחשבה, כל גורם שאינו פועל, הוא נחות ובעמדת ניצול. בעולם זה אישה הנאנסת מנוצלת ומושפלת על ידי האנס. אולם בחוקי עולם הכבידה, האונס מאבד את קיומו כליל באישה - "לא יוכל שלחה כל ימיו"²⁷. סיבת הדבר - כל המוכל באישה אל תוך משיכת כבידת גופה, הופך להיות כמותה. כך גוי הבא אל יהודיה - הוולד כאישה²⁸. מעשה הכלה זה, מהווה לזכר הפועל, מציאות של הולדה מחדש. מסיבה זו, הנושא אישה נמחלים לו כל עוונותיו²⁹.

²² "האשה יושבת וקוצה לה חלתה ערומה מפני שיכולה לכסות פניה בקרקע, אבל לא האישה. תרגמה רב נחמן בר יצחק: כגון שהיו פניה טוחות בקרקע - ואף על פי שערום אסור לברך, אשה יושבת מותרת, שבישיבתה פניה שלמטה מכוסים בקרקע" (ברכות כ"ד, ע"א ורש"י שם ד"ה וקוצה חלתה ערומה).

²³ "דתינאי: האיש מכסין אותו פרק אחד מלפניו, והאשה - שני פרקים, אחד מלפניה ואחד מלאחריה, מפני שכולה ערוה, דברי רבי יהודה; וחכ"א: האיש נסקל ערום, ואין האשה נסקלת ערומה!" (סוטה ח', ע"א). אמנם רש"י במקום ופוסקי ההלכה שאחריו מצמצמים קביעה זו לאחורי הערוה בלבד - "א" חוריה ופניה שבית הבשת נראה משני צדדי" (רש"י שם, ח', ע"א ד"ה שכולה ערוה).

²⁴ "ואיש אשר ישכב את אשה דנה וגלה את ערוותה את מקרה הערה והיא גלתה את מקור דמיה ונקרתו שניהם מקרב עמם" - הערה - גלה. וכן כל לשון ערוה גלוי הוא" (ויקרא כ', י"ח ורש"י ד"ה הערה).

²⁵ "...אמר אבי: אסתר קרקע עולם היתה" (סנהדרין ע"ד, ע"ב).

²⁶ בראשית רבה פרשת יחי פרשה צ"ט.

²⁷ "כי ימצא איש נער בתולה אשר לא ארשה וישכב עמה ונמצאו - ונתן האיש השכב עמה לאבי הנער חמשים כסף וילו תהיה לאשה תחת אשר ענה לא יוכל שלחה כל ימיו" (דברים כ"ב, כ"ח - כ"ט).

²⁸ "בנך הבא מן ישראלית קרוי בנך, ואין בנך הבא מן העובדת כוכבים קרוי בנך אלא בנה" (יבמות י"ז, ע"א).

²⁹ "...חכם וחתן ונשיא הגדולה מכפרת... חתן וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל (בראשית כ"ח, ט'), וכי מחלת הוא שמה, והלא בשמת היה שמה, אלא מלמד שמחלה לו על כל עונותיו, נשיא, בן שנה שאלו במלכו, וכי בן שנה היה שאלו כשמלך, אלא מלמד שמחלו לו על כל עונותיו, (נשיא ומלך) ונעשה כתינוק בן שנה שלא טעם טעם חטא" (מדרש שמואל פרשה י"ז)

בזכרים, הנושא את מוצא הכבידה – האין סוף שבגוף הוא יוסף! מסיבה זו, יוסף מעצים את כוח המשיכה הגופנית אליו – "מסלול בשערו וממשמש בעיניו כדי שיהיה נראה יפה"³⁰. כוחו זה הוא שמאפשר לו למשוך אליו את החיים שסביבו דרך פעולותיו. כך נמשכים מצרים אל יופיו³¹, אל לחמו³², אל יינו³³. גופי משיכה אלו, מושכים את החיים סביבם אליהם מעוצמת כבידת האין סוף הקיימת בהם, המתעוררת לפעול באופן מיוחד כשהם בידיו של יוסף. כוח זה לעורר את מוצא הקיים שבחומר במגעו עם החוץ, הוא המשליט אותו על שאר השבטים להיות בסיס קיומם וצורת חייהם³⁴. יכולתו להופיע אף בעצמו את מוצא הכבידה, היא שמביאה לו את מעלתו להיות עצמיותו כאוהל מועד – "אהל שכן באדם"³⁵. היא הנותנת לו את האפשרות להופיע את מעלת הארץ בעצמיותו גם מחוץ לארץ ישראל³⁶.

עוצמת הכבידה בבהמה, כביס ליכולת כפרת קורבן בהמה על אדם

בעולם זה המונע מכוחה של הכבידה, גדול כוח הכבידה של הבהמה מזה של האדם. מתוך קירבתה הגדולה יותר אל מוצא האדמה. קירבה יתרה זו של החי למקור הכבידה הבסיסי, היא התשתית לכל עבודת הקורבנות. מנקודת מוצא החיים הזו, מציאות החי רחבה יותר מזו של האדם. מתוך כך יש בכוחה להחיל בתוכה את מציאות האדם להחזירה אל מקורה ובכך ליצור כפרה על האדם. מנקודת מוצא המחשבה של החיים (הרוח ממלאא³⁷), לעולם ה"חיי" לא יכול להכיל מציאות של אדם. הבהמה בממד חיים זה היא אובייקט נמוך ערך, לניצול בלבד (רכיבה, בשר וכו'). עבודת הקורבנות תלויה אם כן לחלוטין בקיום תכונת הכבידה להיות זו המניעה את המציאות ויחסי הגומלין בה. מתוך כך שולטים במעשה הכפרה של הקורבנות דרכי התנהלות החומר ולא דרכי התנהלות עולם המחשבה. אחד הביטויים המרכזיים לכך הוא, שמעשה הכפרה – חזרת חומר החיים של האדם אל תשתיתו שמן הארץ, אינו תלוי בכוונתו של האדם לחזור בתשובה, אלא בכוונתו בלבד כי מעשה הקורבנות יפעל!³⁸

אמנם, גם תרחיש זה של מעשה כפרת הקורבן על האדם, אינו יכול להתקיים מעצמו. אותה הזדקקות של המציאות למקור החיים שמן השמים להתניע בחומר את כוח כבידת האין סוף שבו הנצרכת כאמור לעיל לעולם מזמנו של אברהם, נזקקת גם במעשה הקורבנות. את ההתנעה הזו מקבל מעשה ההקרבה בעזרת האש היורדת מן השמים. גם פה פועל אותו העיקרון שמצינו בפעולת מאיץ החלקיקים. בירידתה של האש על הקורבן, אין היא פועלת עליו את תכונת האש להופכו להיות כמותה, אלא היא מעוררת בו להופיע את תכונת כבידת האדמה הבסיסית שבו, המכילה בתוכה גם את מציאות האדם³⁹.

התעוררות זו של תכונת הכבידה הבסיסית של החי במעשה הקורבן, אמנם נעשית בתוך מרחב בית המקדש, אולם השפעתה יוצרת את קיומה התמידי אף בחיים שמחוצה לו. במצב זה של התעוררות זיקת החיים אל מקורם שמן החומר, מתוך היותה מתורגמת כמשיכה אל הגוף, יהיה גדול כוח משיכת הגוף (כביסוי לעוצמת הכלה) של הבהמה, מזה של האדם.

30 "אלה תולדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה היה רעה את אחיו בצאן והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביו - שהיה עושה מעשה נערות, מתקן בשערו ממשמש בעיניו, כדי שיהיה נראה יפה" (בראשית ל"ז, ב' ורש"י ד"ה והוא נער). מסלול בשערו המקביל באישה ל"שער באישה ערוה", כשאף בעיניו מדגיש יוסף את עוצמת הכבידה במעשה המישוש של העין.

31 "בן פרץ יוסף בן פרץ עלי עין בנות צעדה עלי שור - בנות מצרים היו צועדות על החומה להסתכל ביופיו" (בראשית מ"ט, כ"ב ורש"י ד"ה בנות צעדה עלי שור).

32 "ויתרע כל ארץ מצרים ויעקב העם אל פרעה ללחם ויאמר פרעה לכל מצרים: לכו אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו" (בראשית מ"א, נ"ה). עוצמת האין סוף הטמונה בלחמו של יוסף, היא המביאה אותם לקיים בהם מעשה מילה. כך באופן מפתיע, מכוונים חז"ל את פשט הכתובים המתייחס לעניין הלחם, לעניין הניוון - "לפי שהיה יוסף אומר להם שימולו, וכשבאו אצל פרעה ואומרים כך הוא אומר לנו, אמר להם לא צברתם בר, והלא הכריז לכם ששני הרעב באים, אמרו לו אספנו הרבה והרקיבה, אמר להם אם כן כל אשר יאמר לכם תעשו, הרי גזר על התבואה והרקיבה, מה אם יגזרו עלינו ונמות" (רש"י שם, בראשית מ"א, נ"ה ד"ה אשר יאמר לכם תעשו).

כוח זה מתואר בחז"ל כ"כוחה של לגימה" (להופיע שכניה) - "אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן קסמא: גדולה לגימה (אכילה שמאכילין אורחים - רש"י), שהרחיקה שתי משפחות מירשאל, שנאמר (דברים כ"ג) על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים. ורבי יוחנן ידידיה אמר: מרחקת את הקרובים, ומקרבת את הרחוקים, ומעלמת עינים מן הרשעים, ומשרה שכניה על נביאי הבעל, ושגגתו עולה זדון" (סנהדרין ק"ג, ע"ב).

33 שתיית פרעה את יין יוסף, ההופך לשלו, מתוך הצלתו את שר המשקים ממיטה בפתרון חלומו לטובה. כך לומדת הגמרא שכל החלומות הולכים אחר הפה, מיוסף - "יאמר רבי אלעזר: מנין שכל החלומות הולכין אחר הפה - שנאמר (בראשית מ"א) יהי כאשר פתר לנו כן היה" (ברכות נ"ה, ע"ב).

מתוך כך, מהווה יינו של פרעה במקביל, יין לשונות הגאולה - "מניין לארבעה כוסות רבי יוחנן בשם רבי בנייה כנגד ארבע גאולות לכן אמור לבני ישראל אני יי והוצאתי אתכם וגו' ולקחתי אתכם לי לעם וגו' והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי רבי יוחנן בן לוי אמר כנגד ארבע כוסות של פרעה וכוס פרעה בידו ואשחט אותם אל כוס פרעה ואתן את הכוס על יד פרעה ונתת כוס פרעה בידו וגו' (ירושלמי מסכת פסחים פרק י', ה"א).

34 כשימורו אמורים היו לצאת שנים עשר משפחות כנגד השבטים, אלא שנפילתו המסוימת באשת פוטיפר גודע את התפרטות אצבעות הידיים ומותר לו רק שתי זרועות - אפרים ומנשה.

"תניא: היה ראוי יוסף לצאת ממנו י"ב שבטים כדרך שיצאו מיעקב אביו, שנאמר: (בראשית ל"ז) אלה תולדות יעקב יוסף, אלא שיצא שכבת זרעו מבין ציפורני ידיו; ואעפ"כ יצאו מבנימין אחיו (אותן עשרה שפחתו מיוסף בעשר אצבעותיו - רש"י), וכולן נקראו על שמו" (סוטה, ל"ו, ע"ב).

את התפרטות שאר עשרת המשפחות כנגד שבטי, מופיע במקומו בנימין. כך מביא הכתוב בפרשת פלגש בגבעה - "וישלחו שבטי ישראל אנשים בכל שבטי בנימין לאמר מה הרעה הזאת אשר נהיתה בקים - בכל שבטי בנימין - עשרה שבטים נחשבו עשרה משפחותיו שיהיו מרחל שנים עשר שבטים" (שופטים כ', י"ב, ורש"י שם ד"ה בכל שבטי בנימין).

35 "ויטש משכן שלו אהל שכן באדם" (תהלים ע"ח, ס').

36 על כן חושש יעקב כי יוסף ישאיר אותו במצרים והוא מוסיף שבועה כי יעלה אותו אל ארץ כנען, אף שהבטיח לו על כך - "ויקרב ימי ישראל למוט ויקרא לבנו ליוסף ויאמר לו אם נא מצאתי חן בעיניך שים נא ירך תחת ירכי ועשית עמדי חסד וצמת אל נא תקברני במצרים. וישכבתי עם אבתי ונשאתי ממצרים וקברתי בקברתם ויאמר אני אעשה כדברך. ויאמר השבעה לי וישבע לו וישתחו: וישאל על ראש המטה" (בראשית מ"ז, כ"ט - ל"א).

37 "יהי האדם לנפש חיה - לרוח ממלאא (בראשית ב', ז' ואווקלוס שם).

38 מסיבה זו אין מחשבת בעל הקורבן פוגמת, אלא מחשבת העובד - "אין המחשבה הולכת אלא אחר העובד, אבל מחשבת בעל הקורבן אינה מועלת כלום, אפילו שמענו הבעלים שפגלו והיתה מחשבת העובד נכונה הרי זה כשר" (רמב"ם הלכות פסולי המוקדשין פרק י"ד, הלכה א').

על כן, כיון שכפרת הקורבן אינה תלויה במחשבת החזרה בתשובה, אדם שבכוונתו אינו רוצה לחזור בתשובה וקובע לעצמו - "אחטא ואשוב" כשהוא משתמש בכפרת הקורבנות בכדי להגיע למצב תשובה דרך תשתית הגוף, נצרכת התערבות מיוחדת של ההשגחה האלוהית למנוע ממנו את החזרה הזו - "האומר אחטא ואשוב, אחטא ואשוב - אין מספיקין בידו לעשות תשובה" (יומא, פ"ה, ע"ב).

39 במגמה זו נראה כי עיקר התרחיש באכילת האש את הקורבן יתייחס להפיכת הקורבן לאלעפר (כדבר אברהם לה' המקביל בין מצב האפר לזו של העפר - "אנכי עפר ואפר" - בראשית י"ח, כ"ז)

מיקסום קיום משיכת הכבידה בחי [בדין איסור השארת ישראל בהמתו אף בידי אישה נוכרית, שמה יבעלנה הגוי]

מתוך שליטתו המוחלטת של עולם המחשבה בניהול החיים כיום, אין כוח ה משיכה של החי מופיעה כלל ולבטח לא כמשיכה גופנית. אולם הביטוי המקסימאלי הזה של כוח כבידת הגוף שבבהמה מופיע גם מופיע כ מציאות גנוזה בהלכה, המשמרת את המשמעויות הנגזרות מקיום כוח הכבידה כמחולל החיים המרכזי. על פי הגמרא וכך נפסק להלכה ברמב"ם, אסור לישראל להשאיר את בהמתו אפילו לא אצל אישה גויה, מפני החשש כי הגברים הגויים יעדיפו את בהמתם של ישראל אפילו על פני האישה הגויה ויבואו על הבהמה.

"נקבות אצל נקבות מאי טעמא לא מייחדינן? אמר מר עוקבא בר חמא: מפני שהעובדי כוכבים מצויין אצל נשי חבריהן, ופעמים שאינו מוצאה, ומוצא את הבהמה ורובעה, ואיבעית אימא: אפילו מוצאה נמי רובעה, דאמר מר: תביבה עליהן בהמתן של ישראל יותר מנשותיהן..."⁴⁰

דין זה בעולם המושגת על מוצא המחשבה, אינו יכול להיתפס אלא כגזענות בלבד, המציגה את הגויים במעמד בהמי בזוי. אולם בתפיסת המציאות על בסיס תשתית הכבידתית מבואר, כי קרבתו הגדולה יותר של הגוי אל תכונת הכבידה היא היוצרת אצלו את המשיכה לחי אף יותר מזו של האישה, מתוך כוחו להתאחד עימו מצד תשתית הכבידה שבו.⁴¹ אמנם כמובן, זהו קשר הנאסר לחלוטין על ידי התורה.⁴² את טיפוח הזיקה הזו אל עולם הכבידה ובתוך כך זיקת האדם אל החי, יוצרים דווקא גדולי ישראל דרך היהירותם היתרה מלהתייחד עם החי. למרות קביעת ההלכה כי ישראל אינם חשודים על משכב בהמה, נהגו גדולי ישראל זהירות מלהתייחד גם עם בהמה!⁴³

זיהוי קירבה יתרה זו של הבהמה אל מקור החיים הכבדתי (שיש בו כאמור סכנת מימוש פסול על ידי הגויים) אינה מצומצמת למציאות החיים הגויית ואינה מעידה על נקודת קיום נמוכה. להפך! זוהי נקודת אמת ועדות לקרבתם היתרה לתשתית החיים הזו המופיעה בחומרי החיים. תשתית זו מהווה כאמור, בסיס לכל עבודת הקורבנות!

אף קשר האדם אל הצומח בתורה, הינו בעל כללים השונים מאלו הקיימים בעולם המנוהל מכוח המחשבה, מתוך היותו נמדד בהלכה מכוח בסיס הקיום שמן הארץ.

עוצמת כבידת הארץ בצומח [בדין איסור שימוש בעץ בשבת אפילו לא במגע עקיף (לעלות על סולם המושען עליו) שמה יקצוץ]

במסגרת ההרחקות שעושים חז"ל ממלאכות השבת, הם אוסרים את השימוש באילן ואפילו בצדי האילן, שמה יבוא לתלוש ממנו. מתוך כך אסור לסמוך סולם לצדדיו, או אפילו ליטול חפץ מסלסלה התלויה בו.

"אין עולים באילן, בין לח בין יבש, ואין נתלים בו ואין משתמשין במחובר לקרקע כלל, גזרה שמה יעלה ויתלוש..." (שו"ע אורח חיים סימן של"ו סעיף א').

"אסור להשתמש בצדדי האילן... לפיכך אסור לסמוך הסולם לצדי האילן... אבל אם יש יתד תקועה בצדי האילן מותר לסמוך סולם עליו, דהוה לה יתד צדדין, וסולם צדי צדדין. ואם נעץ בו יתד ותולה בו כלכלה, היתד נקרא צדדין והכלכלה כצדי צדדין (- לפיכך מותר להניח בה פירות וליטול ממנה אבל הכלכלה עצמה אסור ליטלה או לתלות ביתד וכ"ל גבי סולם. ואם הכלכלה תלוי באילן עצמו אסור ליטול חפץ ממנה וכן ליתן לתוכה דקמשתמש בצדדין – משנה ברורה) הגה: ומותר ליגע באילן, ובלבד שלא ינידנו (ב"ב בשם אורחות חיים)" (שו"ע אורח חיים סימן של"ו, סעיף י"ג).

לעומת ההרחקה הקיצונית הזו, אין כל איסור לשכב על הדשא או לאחוז בפרח ולהריח אותו

"מותר לשבת ולשכב על גבי דשא... ואף מותר לנענע את הדשא המחובר אנה ואנה ובלבד שיזהר שלא לתלוש מן המחובר... מותר להריח בפרחים כשהם במחובר לקרקע, ואם גבעולם הוא רך וגם אין דרכו להתקשות, אף מותר לנענעם אנה ואנה ובלבד שיזהר שלא לתלוש דבר מן המחובר..." (שמירת שבת כהלכתה – פרק כ"ו סעיף כ"ב)⁴⁴.

40 (עבודה זרה כ"ב, ע"ב). (כך פוסק הרמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק כ"ב הלכה ה' – ז')
41 כפי שהזכרנו לעיל באנשי דור המבול המגיעים לקירבת אישות עם החי שיש עימה כתובה – "אמר ר' הונא בשם ר' אידי לא נתחתם גזר דינים של דור המבול עד שכתבו קמיסמין (פי' כתובות) לזכר ולבהמה..." (מדרש תנחומא פרשת בראשית סימן ל"ג).

42 אמנם בניגוד לרמב"ם המציג את המצב התכונתי המוחלט הנובע מקיום המציאות מכוח מוצא החיים שמן הארץ, הרי הטור ממתן את איסור מסירת הבהמה לגוי, מתוך שבפועל אי התקיימות שלטו ממקור החיים שמן הארץ, לא קיימת התקושה לאישות בהמה גם אצל הגוי.

"על מה נהגו היתר להעמיד בהמות אצל גוים ע"א - ... ומ"ש שרבינו תם פסק שמותר להעמיד בהמות אצלם. כתבו התוספות (ע"ז כב. ד"ה אין מעמידין) והרא"ש (שם פ"ב ס"א) שטעמו משום דס"ל דהלכה כרבי פדת דמוקי מתניתא דחיישא לרביעה כרבי אליעזר והלכתא כרבנן דלא חיישי לרביעה והר"ן (ע"ז ז. ד"ה אין מעמידין) כתב על מתניתין דאין מעמידין בהמה בפונדקאות הגוים מסתברא דה"מ במקומות שהגוים חשודים על הרביעה אי נמי בסתם גוים אבל כגון גוים שבמקומות הללו שאין חשודים בה אדרבה מכין ועונשין עליה מותר וכ"כ הרב המגיד בפרק כ"ב מהא"ב (ה"ה) וכתב ועל זה נהגו היתר במקומותינו" (בית יוסף אבן העזר סימן כ"ד).

43 כך מובא ברמב"ם: "אסור להתייחד עם ערוה מן העריות בין זקנה בין ילדה שדבר זה גורם לגלות ערוה, חוץ מהאם עם בנה והאב עם בתו והבעל עם אשתו נדה... לא נחשדו ישראל על משכב זכור ועל הבהמה, לפיכך אין אסור להתייחד עמה, ואם נתרחק אפילו מייחוד זכור ובהמה הרי זה משובח, וגדולי החכמים היו מרחיקין הבהמה כדי שלא יתייחדו עמה..." (רמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק כב הלכה א והלכה ב).

כך בבית יוסף: "וז"ל הרמב"ם בפרק הזכר (הל' א ב) אסור להתייחד עם ערוה מן העריות חוץ מהאם עם בנה והאב עם בתו והבעל עם אשתו נדה לא נחשדו ישראל על משכב זכור ועל הבהמה לפיכך אין אסור להתייחד עמה ואם נתרחק אפילו מייחוד זכור ובהמה הרי זה משובח וגדולי החכמים היו מרחיקין הבהמה כדי שלא יתייחדו עמה ע"ל וכך הם דברי רבינו" (בית יוסף אבן העזר סימן כד).

ברור הוא שאם אין ישראל חשודים על משכב עם בהמה, קל וחומר הוא שאין הדבר כך אצל גדולי החכמים. היהירות גדולי החכמים צריכה על כן להתפרש כהתדבקות בקביעות ה"ערוה" של התורה (איסור משכב עם בהמה), אף שאינה מתקיימת בפועל במציאות. התדבקות זו לדיני התורה, היא המתבררת לתשתית החיים ממנה עולה ייתכנות מעשה ערוה עם הבהמה.

44 כך הוא המקור בשו"ע ובמשנה ברורה: "... וכל זה באילן וכיוצא בו, אבל קנים הרכים כירק, מותר להשתמש בהם אעפ"י שמחוברים בקרקע, דאין אסור להשתמש בירק... דבכלל עשבים הם ועשבים לא גזרו כמבואר בס"ג" (שו"ע אורח חיים סימן של"ו סעיף א' ומשנה ברורה ס"ק ט"ו ד"ה דאין אסור)

גם פה, דין זה אינו יכול להתבאר מצד הפעלת המחשבה את המציאות. הסכנה שמחשבת האדם תחפוץ בתלישה, גדולה הרבה יותר במצב של שכיבה על הדשא או הטיית פרח להריחו, מאשר בהישענות על סולם הנשען על העץ. רק על בסיס קיום משיכת החיים דרך ההווה התשתיתית שמן הארץ, ניתן לראות במגע אפילו עקיף עם העץ סכנת תלישה, יותר מאשר במצב נגיעה ישירה בדשא או בפרח. מגע העץ עם מקור החיות שמן האדמה משמעותי לעין ארוך מזה של הפרח או הדשא. מתוך כך דווקא בעץ מגיע דינמיות הקשר הזה עד כדי חשש לקיום משיכה מן המקור על ידי מעשה קציצה. לא כך הדבר בפרח או דשא שחיבורם למקור וממילא משיכתם ממנו חיים, הוא דל.

כאן גם מתברר יסוד חשוב בהלכות שבת. מעשה הקציצה מן הארץ אינו מעשה ניתוק, אלא משיכת כוחה של הארץ. ביאור זה, יש בו לשפוך אור על הבעייתיות הקיימת ברוב מלאכות השבת. מחד, בתפיסת ה"מלאכה" הפשוטה הן דלות ביותר לא רק בכדי לחייב בהן מיתה, אלא אפילו מצד היכולת להגדירן כמלאכה. מאידך, למרות ש בעולם הפעולות שלנו הן פעולות הדיוט שאין להן את המורכבות המינימאלית להיקרא מלאכה, ההרחקות שעושים חז"ל למלאכות הללו יוצאות מכל גדר סביר של ייתכנות. כך דוגמת שראינו לעיל, שלא להשתמש בצדדי העץ שמא יעלה ויתלוש. מתברר, כי גם במלאכות השבת, קיום תשתית כבידה פועלת של חומרי החיים הוא הבסיס ליכולת הגדרתן כמלאכה. הוא גם הגורם הבלעדי המאפשר את הבנת הצורך בהרחקות הדרקוניות הקיימות בהן.

מלאכות וגזרות השבת – מכוח הוצאת הארץ את מקורה אל החוץ.

הן התנאים המינימליסטים כל כך לגדרי המלאכה והן ההרחקות העצומות שנקבעו כלפי פעולות מינימליסטיות אלו, נובעים שניהם מכך שגדר המלאכה בשבת הנגלה לעינינו הינו אך קצה תרחישה של המלאכה. עיקרה הוא מצד משיכת פעולה זו מכוחה של הארץ. כך עולה מפרשת יציאתם של ישראל ללוקט מן בשבת. אף שנאמר לישראל מפורשות כי לא ימצא והו בשדה בשבת⁴⁵, לאחר שהם בכל אופן יוצאים ללוקט, נקבעת יציאתם הזו כאיסור לדורות (מלאכת הוצאה)⁴⁶ וכבסיס לאיסורי מלאכות השבת⁴⁷. כיוון שלא יתכן כי יקבע איסור מלאכה על מעשה שאין בו מאום, אנו נצרכים להסיק כי יציאתם הזו של ישראל לא להיחשב הייתה. כיוון שמן לא עלה להם מן הארץ (כפי שקבע להם משה), לא נותר אלא להבין כי בשבת הצליחו ישראל ללוקט מן הארץ עצמה – ממקור הופעתו של המן. משמעות הדבר היא, שאם בערב שבת נפגשים ישראל עם תיגבור תוצרת הארץ בכמות המן הכפול שעולה להם, הרי בשבת עצמה הם מצליחים להיפגש עם מקור הכוח עצמו. בשבת מוציאה הארץ את מקורה אל פניה⁴⁸. פעולת המלאכה היא אך הכלי למשיכת כוחה של הארץ – קצה פעולת הנבעת כוחה, כשכל מלאכה מוציאה את כוחה של הארץ בצביון המיוחד לאותה המלאכה. תלישת הענף מן העץ כוחה היא אם כן במשיכתה את כוח הארץ עימו⁴⁹. תשוקת משיכה זו ממקור החיים שמן הארץ היא כה גדולה עד שהאדם נצרך להרחיק מן העץ ואף לא לסמוך עליו, כי גם במרחק שכזה מן העץ קיימת תשוקה זו למשוך מכוח הארץ במעשה של תלישה.

בכך מתדמה איסור השימוש בעץ אפילו בצידיו לאיסור הנגיעה באישה, שמיעת קולה והבטה בשערה. משום ערווה. גם שם, נובעת ההרחקה המרובה מן המשיכה החזקה אל המקור – מקור חייה של האישה.

בדרך זו המזהה את מלאכות השבת כקצה פעולת משיכת כוחה של הארץ, מתבארת גזרה נוספת של חז"ל גם ביחס אל החי – איסור שימוש בבעלי חיים ואפילו הישענות עליהם או על צידיהם, גזירה שמה יחתוך זמורה.

"אין רוכבין ע"ג בהמה (גזירה שמה יחתוך זמורה מן המחובר כדי להנהיגה – משנה ברורה ס"ק ס"א) ולא נתלים עליה, (דכל שמוש בבעלי חיים כללו בכלל רכיבה ואסרו ואפילו במקום דליכא למיחש שמה יחתוך זמורה כגון במדבר דליכא זמורה או לשפסף את התינוק על גב הבהמה כדי לשעשע אותו ג"כ אסור דלא פלוג רבנן במילתייהו – משנה ברורה ס"ק ס"ב) ואפי' בצדה אסור להשתמש; אבל צדי צדדין, כגון שדבר אחד מונח על צדה והוא משתמש בו, מותר..." (שו"ע אורח חיים סימן ש"ה סעיף י"ח)

מדין השו"ע עולה כי איסור השימוש בבעלי חיים, כולל: א) גם השענות עליהם, או אפילו על דבר שבצידם. ב) שפשוף תינוק בהם לשם שעשוע. ג) לא רק בבהמה אלא בכל בעלי החיים. ד) גם בכאלו שלא שייך בהם הנהגה על ידי זמורה. ה) לא רק במקום שישנה גישה לעצים, אלא גם במקום כמו מדבר שאין מצב של חיתוך זמורה. בעולם בו רצון האדם מופעל מכוח המחשבה, כל המקרים הללו רחוקים לחלוטין מן האפשרות כי האדם יבוא לחתוך זמורה. אולם מנקודת מוצא האדמה של החיים, דרכי פעולתו של האדם נגזרות מן הצורך הקיומי שלו למשוך חיים ממקור הווייתם שמן הארץ. שמה יקטוף זמורה הוא חשש להשלמתו של האדם את סדר המשכת החיים מן הארץ אליו. קטיפת הזמורה אינה מעשה טכני לשם הפעלת הבהמה כפי שהדבר בעולם הניצול המתנהל מכוח המחשבה, אלא הוספת מקטע חיים מן הצומח ביצירת הקשר שבין האדם והבהמה. ברמת החיבור הזו, גם במקום שבו לא שייך טכנית ומעשית "שמה יקטוף זמורה", עקרון השלמת החיים מתקיים בעצם השימוש בכל בעל חיים ועל כן הוא נאסר משום המשכתו הלאה – "שמה יקטוף זמורה".

את השפעת מוצא החיים שמן הארץ על גזירתם של חכמים בשבת, אנו מוצאים גם בגזירתם שלא לשחות בשבת.

⁴⁵ "מותר לילך על גבי עשבים, בין לחים בין יבשים, כיון שאינו מתכוין לתלוש" (שו"ע אורח חיים הלכות שבת סימן של"ו סעיף ג').

⁴⁶ "ואמר משה אלהי היום כי שבת היום ליקוק היום לא תמציאו בשדה" (שמות ט"ז, כ"ה).
⁴⁷ "ואמר ה' אל משה עד אנה מאנתם לשמר מצותי ותורת: (כט) ראו כי ה' נתן לכם השבת על כן הוא נתן לכם ביום הששי לחם ימים שבו איש תחמיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" (שמות ט"ז, כ"ה).

⁴⁸ "אל יצא איש ממקומו (שמות ט"ז) ודרשין מינה (עירובין י"ז, ע"ב) הוצאה אל יצא עם הכלי ללקט המן" (תוספות שבת ב', ע"א ד"ה יציאות).
⁴⁹ מתוך למידת מלאכת ההוצאה גם מ"הפלאכה היתה דים לכל הפלאכה לעשות אתה והותר" (שמות ל"ו, ז), שבפשוט הכתוב מתייחס לכל המלאכות כולן.
⁴⁸ יכולת זו מצינו באדם בבנות לוט המוציאות ערוותן אל החוץ במשכבן עם אביהם – "יתהרין שתי בנות לוט מאביהן – אף על פי שאין האשה מתעברת מביאה ראשונה, אלו שלטו בעצמן והוציאו ערוותן לחוץ ונתעברו מביאה ראשונה" (בראשית י"ט).

⁴⁹ ל"ו ורש"י ד"ה ותהרין וגו').
דוגמא דומה להרחבת מעגל הפעולה אל עבר התשתית הקיומית של המעשה, הזכרנו בטוויית העיזים במשכן. אומנות הנשים במעשה זה הייתה ביכולתם לטוות את הצמר על העיזים עצמם. למעשה זה לא יכולה להיות השלכה אלא עם בנין כי מעשה הטווייה על העיזים "מושך" את חיות העיזים אל מעשה הטווייה.
"וכל הנשים אשר נשא לבן אמתה בקמקה טוו את העיזים – היא היתה אומנת יתירה, שמעל גבי העיזים טווין אותן" (שמות ל"ה, כ"ו ורש"י ד"ה טו את העיזים).

"אין שטין על פני המים (בידיו ורגליו שגם רגליו עקר מן קרקע המים – משנה ברורה), **אפילו בבריכה שבחצר, מפני שכשהמים נעקרים יוצאים חוץ לבריכה דמי לנהר** (כשהמים יוצאין מן הבריכה ומשכין בחצר מכוחו שדוחה המים בידיו ורגליו בשיטתו – משנה ברורה) ואם יש לה שפה סביב (דהיינו כעין כותלים גבוהים מכל צד – משנה ברורה), מותר, דכיון דאפילו נעקרו המים השפה מחזרת אותם למקומם הוי ליה ככלי ולכא למגזר ביה שמא יעשה חבית של שייטין" (שו"ע אורח חיים סימן של"ט, סעיף ב).

אף גזירה זו אינה עומדת ללא היות המלאכות קצה פעולת משיכת כוחה של הארץ. ברור כי האפשרות שאדם יבוא מתוך שחייה לעשות לו סירה לשוט על פני המים במקום שאין לו כלל חומרים, או אפשרות או רצון לכתחילה לעשות זאת, אינה מתקבלת על הדעת. חוסר ההיגיון המחשבתי של גזירה זו עולה עוד יותר מתוך החלוקה שעושים חכמים בין בריכת מים שיש לה שפה לבין ברכה שאין לה שפה. את הבריכה שאין לה שפה, בה המים נעקרים ויוצאים אל חוץ לה מדמים חכמים אותה לנהר וגוזרים על השחייה בה. אולם בבריכה שיש לה שפה מדמים חכמים אותה לכלי ועל כן אינם גוזרים בה על השחייה. ברור שבאופן רגיל ולבטח כשאין לאדם חומרים מתאימים, אין שחייתו של האדם מחברת אותו אוטומטית לעשיית סירה. קל וחומר שאין מחשבתו מבדילה לעניין זה בין בריכה שיש לה שפה לבין כזו שאין לה שפה. בריכה גדולה שיש לה שפה יכולה לגרום לרצון לעשיית סירה הרבה יותר מבריכה קטנה שאין לה שפה והמים גולשים ממנה אל החוץ. למרות זאת גזירתם של חכמים נקבעת על פי דימויה של הברכה לנהר. גם פה הבנת השבת כמצב של העלאת הארץ את מקורה אל פניה, נותנת תשובה לקיום הגזירה. הצורך לעשות כלי של שטים נגזר באופן ישיר לתשוקה של האדם להתחבר למקור חיים זה שמן הארץ ולמשוך משם את חייו. החבית של שייטין היא האמצעי המחבר של האדם אל הארץ לחזק את אחיזתו בה דרך שיפור יכולת השיוט שלו עליה. בניגוד למעשה ההליכה השיוט הוא מצב של מגע מתמיד שאינו מגיע לפרקים (כמו בהליכה בה האדם מרים את רגליו בצעדיו)⁵⁰. הסירה הפוכת את שיטת האדם בארץ להיות מהיר, זורם והרמוני יותר. כניסתו של האדם למצב שחיה בארץ בה מקור החיים שמן הארץ נגלה על פניה, יש בו חשש שתביא באותו לתשוקה לשפר את מצב שיטו עד כדי יצירת כלי שייט לשם כך. משום כך נאסרת השחייה לחלוטין במצב בו היא נעשית במחבר אל הארץ. אולם במקום בו יש בבריכה דפנות, היא בבחינת כלי המנותק מן הארץ ולא בבחינת נהר המחובר אליה. במצב זה תשוקה זו אינה קיימת ועל כן גם אינה נגזרת עליה גזירת איסור השחייה.

כוחה של תשוקת האדם לממש את חיבורו אל מקור החיים שמן האדמה, הנגלה אליו בשבת עד כדי יצירתו לשם כך כלי מאלף ועד תי"ו, (חבית של שייטין) מחברת אותו לאופן השפעה נוסף של גילוי מקור כוח הארץ אל פניה, לא רק בתשוקה לממש את החיבור למקור הזה למשוך ממנו חיים, אלא גם בגירוי את מקור הכבידה העצמי שבאדם להביאו לידי תשוקת מימוש והנבעת פוטנציאל כוחו עד לכדי יצירה מלאה. כך עולה מגזירה נוספת שגזרו חז"ל על הכאת כף אל כף.

"אין מטפחין להכות כף אל כף, ולא מספקין להכות כף על ירך, ולא מרקדין, גזירה שמא יתקן כלי שיר. ואפי' להכות באצבע על הקרקע, * או על הלוח, או אחת כנגד אחת כדרך המשורים, או לקשקש באגוז לתינוק, או לשחק בו בזוג כדי שישתוק, כל זה וכיוצא בו אסור, גזירה שמא יתקן כלי שיר..." (שו"ע אורח חיים סימן של"ט סעיף ג)⁵¹.

גם פה, כמו בגזרות שהבאנו לעיל, בעולם המתנהל על פי רצון המחשבה, לא יעלה על הדעת שמחייאת כף תביא עימה רצון מיידי לעשיית כלי שיר ולבטח לא במקום שהרצון לכך לא קיים ושהחומרים לכך אינם בהישג יד. אולם כאשר נקודת המוצא לפעולות האדם אינה מחשבתו אלא קירבתו אל מוצא החיים ממנו נוצר גופו, התנאים לגירוי פעולתו של האדם הינם שונים לחלוטין. העלאת זמן השבת את מקורה של הארץ אל פניה מעוררת במקביל גם את מוצא החיים הכבידתי שבאדם לחיים. מתוך כך נוצר באדם גירוי למימוש הווייתו העצמית לכל אפשרויותיה. במצב שכזה, מחייאת האדם כף, מעוררת בו אוטומטית את התשוקה לממש את הווייתו כוחו שבערוץ פעולה זה באופן המקסימאלי וזאת דרך יצירת הכלי המתאים למימוש. מכאן עולה כי במקום בו מוצא החיים הכבידתי של האדם פועל, פועלים בו כוח היצירה העצמי באופן ובעוצמות שאנו כלל לא מסוגלים לדמיין כיום. הקו הישיר המטורף הנמתח מכוח גילוי מקור הוויית החיים שמן הארץ שבאדם, בין מחייאת הכף לבין יצירת כלי השיר, הוא אך הביטוי הזעיר ההלכתי לפוטנציאל העוצמה הזו.

קיום חיבור פועל זה אל הארץ בזוויותיה השונות, כפי שלמדנו מגזרות השבת, הוא הבסיס לשימור זכות הקניין בארץ, לישראל בלבד, תוך הדרה מוחלטת של הגוי מלקנות קרקע בארץ ישראל.

⁵⁰ את קשר השיטו אל הארץ מצינו בלשוננו של איוב: "אימך ה' אל השטן מאין תבא ויען השטן את יקנוק ויאמר משוט בארץ ומהתהלך בה" (איוב א', ז).

חז"ל למדנים אותנו כי השיטו הינו הילוך ללא "קפיצין".

"א"ר שמואל בר נתמן מלאכי חבלה אין להם קפיצין שנאמר (איוב א) משוט בארץ ומהתהלך בה..." (ויקרא רבה פרשת ויקרא פרשה ו' סימן ג).

מרש"י על יחזקאל אנו למדים כי ה"קפיצין" אלו המפרקים.

"רגל ישרה - ד... א ישרה שאין להם קפיצין ארכובות לכוף את שוקיהם לפי שאין להם ישיבה ולא שכיבה ואין צריכין להיות קפיצין כעין שיש לבהמה קפץ עליון וקפץ תחתון שבהם היא כופפת שוקיה לשכב" (רש"י יחזקאל א', ז' ד"ה רגל ישרה).

מאופי הגאולה של הפסח אנו למדים כי הקפיצין ברמתן המקסימאלית נותנים לאדם את האפשרות להיות מדלג.

- וחמלתי, ודומה לו (ישעיהו לא ה) פסוח והמליט. ואני אומר כל פסוחה לשון דלוג וקפיצה. ופסחתי מדלג היה מבתי ישראל לבתי מצרים, שהיו שרוים זה בתוך זה, וכן (מלכים א' יח כא) פוסחים על שתי הסעיפים, וכן כל הפסחים הולכים כקופצים. וכן (ישעיהו לא ה) פסוח והמליט, מדלגו וממלטו מבין המומתי"ם (רש"י שמות י"ב, י"ג ד"ה ופסחתי).

ברמת היום יום, הקפיצין (המרפקים), נותנים לאדם את האפשרות להיות מהלך על הקרקע. השיטו אם כן הינו מצב של החלקה על הארץ שאינה בדרך של הרמת הרגלים.
⁵¹ אמנם הרמ"א מקל בעניין זה - "...הגה: והא דמספקין ומרקדין האידינא ולא מחינן בהו משום דמטוב שיהיו שוגגין וכו'. וי"א דבזמן הזה הכל שרי, דאין אנו בקיאים בעשיית כלי שיר ולכא למגזר שמא יתקן כלי שיר דמלתא דלא שכיח הוא ואפשר שעל זה נהגו להקל בכל (תוספות סוף פרק המביא כדי יין) (המשך השו"ע שם אורח חיים סימן שלט סעיף ג ברמ"א).

אולם להלכתא, המשנה ברורה מצמצם הקלה זו רק במקום מצווה - "האי להקל בכל קאי על טיפוח וסיפוק וריקוד ולא על שאר דברים הנזכרים בסעיף זה ואפילו בטיפוח וריקוד אין כדאי להניח המנהג שלא במקום מצווה אלא משום הנח להם..." (משנה ברורה שם, סימן שלט, סעיף י' ד"ה להקל בכל).

קשר הכבידה אל הארץ [בדין הדרת הגויים מקנות בה קניין]

כך מובא הדבר בסמ"ג.

"שלא ליתן לגוי חנייה בקרקע בארץ ישראל שנאמר (דברים ז', ב') לא תחנם, ומטעם זה שנינו בפרק קמא דע"ז (כ"א, א') אין מוכרים להם בתיים ושדות בארץ ישראל"⁵².

בשפת המחשבה שאינה תולה את תנודות החיים במקור יצירת גופו של האדם מן הארץ, מניעה זו של הגוי מלקנות אחיזה בארץ, אינה מובנת ועל כן תבואר על ידינו מטעם "קדושה". אצל אלו שאינם כפופים לציויי התורה, תחשב מניעה זו לגזענות. לעומת זאת בקיום מציאות כבידה פועלת, מבואר כי זיקת ישראל אל הארץ מחויבת מכך שקיומם של כל תנועות החיים של ישראל תלוי בזיקה קבועה אל הארץ. ללא זיקה זו לא יכול מישור הכבידה באדם ובחומרים לפעול וממילא ההקשרים הקניינים והבין אישיים לא יכולים להתממש. אולם לקיום זיקה זו ישנו מחיר. הצורך בקרבה התמידית אל מקור קיומה של הכבידה – הארץ, משאיר את הקרובים אל המקור הזה במצב צורני מעומעם, מתוך קרבתם אל מרכז המסה הקיומית ("אבן השתיה – משם הושתת העולם"⁵³). [את המצב הזה מביע הכתוב בתהליך שעובר יונה בהתקרבותו אל יסודות הארץ ("לְקַצְבֵי הַיָּם יִדְתִּי"⁵⁴) בתיאורו על ידי המלחים כ"קיא" – "וְאֵל תִּתֵּן עֲלֵינוּ דָם נְקִיא"⁵⁵ והוצאתו מן היסודות הללו כ"קיא" – "וְיִקָּא אֶת יוֹנָה אֶל הַיָּבֵשָׁה"⁵⁶]. לעומת ישראל, הגויים אינם אמורים להיות בקרבה אל גורם הכבידה התשתיתי. מצד אחד, אין הם מסוגלים ליצור את החיבור הבסיסי הראשוני שבין מקור הכבידה (תשתית הארץ – אבן השתיה) לבין תוצריה (במעשי היצירה, הקניין האישות וכו'). מצד שני, אין הם אמורים לעשות זאת. הם אֲמוּנִים על הופעת פירות התרחיש הקיומי הזה בפעולותיהם ויצירותיהם באופן עצמאי שאינו תלוי תלות ישירה במקור הכבידה הראשוני שמן הארץ. הגויים הם האמורים להביע את הצורניות המושלמת של אפקט החיים הזה. קירבתם אל המקור פסולה, גם מצד שאינה מסוגלת ליצור את המחבר הנצרך וגם מצד שהיא פוגעת בשלמות היצירה הצורנית התלויה בהם [באופן זה יש לבאר את סירובו של יונה להוביל מהלך תשובה לניווה, מפאת היות התשובה חזרה אל המקור תוך איבוד צורה אל מצב הצבירה הכנוס ("הקיא"), מהלך שיש בו לאבד את מיקומם הבלתי ניתן לוויחור של הגויים בבניין צורת המציאות המתקיימת בכוח אנרגיית הכבידה].

שוני מהותי זה שבין ישראל שנגישותם אל מקור חייהם שבבשר, תלויה בזיקה הקרובה אל מקור החיים שמן הארץ, לבין הגויים שמקור החיים שבחומר קיים אצלם באופן שלם בהוויית עצמם, מגיע לידי הבלטה תהומית בשוני הדיני ביניהם. מצד אחד פטור ישראל שהרג גוי מלהתחייב מיתת בית דין. מצד שני חיוב הגוי בהריגת עובר במעי אימו ובהריגת טריפה, מה שאין כן בישראל. קיום מקור החיים שמן הארץ כגורם חיים פועל, הוא התנאי להבנת השוני הזה שבין הגוי והיהודי בהגדרת חייהם, בתפיסה שאין בה נחיתות בלתי מתקבלת של הגוי, אלא כנובעת משונות קיומית.

קיום מקור הכבידה באדם, כבסיס להגדרת היחסים שבין היהודי והגוי

"ישראל שהרג גר תושב אינו נהרג עליו בבית דין שנ' (שמות כ"א י"ד) וכי יזיד איש על רעהו, ואין צריך לומר שאינו נהרג על הגוי, ואחד ההורג את עבד אחרים או ההורג עבדו הרי זה נהרג עליו, שהעבד כבר קבל עליו מצות ונוסף על נחלת ה'" (רמב"ם הלכות רוצח ושמירת הנפש פרק ב' הלכה י"א).

אין ספק כי האמירה כי ישראל אינו נהרג על הריגת הגוי, כיוון שאינו בכלל "רעהו"⁵⁷ וסיומת דברי הרמב"ם כי אין הדבר כך בעבד כנעני כיוון "שהעבד קיבל עליו מצוות ונוסף על נחלת ה'", הינה אמירה שאינה נתפסת לא הגיונית ולא מוסרית. הנחיתות העולה מדין זה לחיי הגוי ביחס ליהודי אינה יכולה להיתפס אלא כגזענות במובנה הנמוך ביותר. אולם הבדלים נוספים בין דיני ישראל והגוי, המובאים ברמב"ם בהלכות מלכים ביחס למצבי חיובו של הגוי במיתה, מציגים לנו זווית התייחסות שונה לחלוטין בתפיסת ההבדל בין מבנה הגוי והיהודי. דינים המלמדים דווקא על מעמד חיים חזק יותר של הגוי מזה של היהודי.

"בן נח שהרג נפש אפילו עובר במעי אמו נהרג עליו, וכן אם הרג טריפה או שכפתו ונתנו לפי ארי או שהניחו ברעב עד שמת, הואיל והמית מכל מקום נהרג, וכן אם הרג רודף שיכול להצילו באחד מאיבריו נהרג עליו, מה שאין כן בישראל" (רמב"ם הלכות מלכים פרק ט', הלכה ד').

אם הגוי ההורג את העובר, את הטריפה או שכפתו ונתנו לפני ארי וכו', נהרג עליהם, לא כך הדבר בישראל. בכל המקרים הללו פטור הישראל ממיתה בידי אדם⁵⁸.

⁵² ספר מצוות גדול (סמ"ג) לאוין סימן מח. (ע"ז פ"י הל" ד, יו"ד קנא סעי' ח').

⁵³ "משניטל ארון, אבן היתה שם מימות נביאים ראשונים ושתייה היתה נקראת, גבה מן הארץ שלש אצבעות" (משנה יומא נ"ג, ע"ב). "שתייה היתה נקראת. תנא: שממנה הושתת העולם" (שם, יומא נ"ד, ע"ב).

⁵⁴ יונה ב', ז'.

⁵⁵ יונה א', י"ד.

⁵⁶ יונה ב', י"א.

⁵⁷ הנגזר כאמור מן הפסוק – "וכי יזד איש על רעהו להרגו בערמה מעם מזבחי תקחנו למות" (שמות כ"א, י"ד).

⁵⁸ כך ברמב"ם בהלכות רוצח ב"יחס ליהודי הכופת חברו והניחו לפני הארי.

"...או שכפתו חבירו והניחו לפני הארי וכיוצא בו והרגתו החיה... שופך דמים הוא ועון הריגה בידו וחייב מיתה לשמים ואין בהן מיתת בית דין" (רמב"ם הלכות רוצח ושמירת הנפש פרק ב' הלכה ב').

כך הוא ביחס להריגת עובר. חיוב בידי אדם יש לישראל רק מעת שנולד.

"אחד ההורג את הגדול או את הקטן בן יומו, בין זכר בין נקבה, הרי זה נהרג עליו אם הרג בדדון, או גולה אם הרג בשגה..." (רמב"ם שם הלכות רוצח ושמירת הנפש פרק ב' הלכה ו').

האם ניתן לבאר דקדוק זה במעשה הגוי להחשיב לו כהריגה המחייבת מיתה גם מעשה של הריגת עובר וטרפה כדקדוקי עניות הנובעים מזילותא יתרה בחייו של הגוי? לימוד הגמרא בסנהדרין נ"ז על מקור חיובו של הגוי בעובר, מוכח שלא כך הדבר.

"...משום רבי ישמעאל אמרו אף על העוברין⁵⁹. מאי טעמיה דרבי ישמעאל? - דכתיב (בראשית ט') שפך דם האדם באדם דמו ישפך, איזהו אדם שהוא באדם (שבתוך האדם - רש"י) - הוי אומר זה עובר שבמעו אמו" (סנהדרין נ"ז, ע"ב).

חיוב הגוי אף במיתת עובר במעי אימו, הוא מתוך היותו אף הוא בגדר "אדם" - אדם שבתוך האדם.

כך הוא המקור בתורה

"שפך דם האדם באדם דמו ישפך כי בצלם אלהים עשה את האדם" (בראשית ט', ו').

סיומת הכתוב - "כי בצלם אלהים עשה את האדם", מורה כי קיום מעלת ה"אדם" אף בעובר מגיע ממעלת צלם האלוהים המשותפת אף בו.

עיון בדין איסור הלנת התלוי שנתלה בידי בית הדין, מראה כי מעלת "צלם אלהים", היא מעלת הגוף.

"וכי יהיה באיש חטא משפט מות והומת ותלית אתו על עץ (כל הנסקלין נתליו - רש"י). לא תליו נבלתו על העץ כי קבור תקבכנו ביום ההוא כי קללת אלהים תלוי - זלזולו של מלך הוא, שאדם עשוי בדמות דיוקנו וישאל הם בניו. משל לשני אחים תאומים שהיו דומין זה לזה, אחד נעשה מלך, ואחד נתפס ללסטיות ונתלה, כל הרואה אותו אומר המלך תלוי" (דברים כ"א, כ"ב - כ"ג ורש"י ד"ה כי כללת אלהים תלוי).

אף שהנתלה חסר חיים בעת תלייתו, נאסר ביזוי גופו מהיות אף דיוקן גופו במעלת האלוהים. מכאן אנו יכולים להשליך לחיוב המיתה לגוי בהריגת עובר מטעם - "כי בצלם אלהים עשה את האדם". אף שלעובר אין כלל נשמה, שהרי עוד לא נולד, צורת גופו מושלמת כצורת גוף האדם הנולד. השתת מיתה על הגוי מטעם זה כבהריגתו אדם חי מלמדת, כי מנקודת מוצא החיים ה"גויית", מעמד החיים של הגוף מצד עצמו, אינו נופל כהוא זה ממעמד החיים המופיעים באדם מכוחה של הנשמה. ציון התורה שבכתב מעלה זו של צלם האלוהים באופן כללי בלא לייחסה דווקא לגוי, מלמד כי המדובר במעלת אין סוף אוביקטיבית ולא רק דרך התייחסות הלכתית סובייקטיבית ת המיוחדת רק לגוי.

באופן זה מתבאר היטב גם איסור אכילת המפרכסת לגוי, האסור לו מדין אבר מן החי.

"השוחט את הבהמה אפילו שחט בה שני הסימנים, כל זמן שהיא מפרכסת אבר ובשר הפורשין ממנה אסורין לבני נח משום אבר מן החי" (רמב"ם הלכות מלכים פרט ט' הלכה י"ב)⁶⁰.

הפרכוס אינו מגיע מן החיים שבחי, אלא הוא תנועת שרירי הגוף בלבד לאחר מיתת הבהמה. למרות זאת תנועת הגוף הזו ביחס לגוי הינה בעלת משמעות של חיים האסורים לאכילה כאכילת הבשר כחי⁶¹. את המעלה זו של הגוף ראינו כתשתית לחיובו של הגוי מיתה בהריגת העובר מטעם "כי בצלם אלהים עשה את האדם". עצם צורת הגוף ותנועתו מהווים מציאות חיים שלמה, אף שאין מתלווה לו מציאות של נשמה. את מעלת החיים הזו של הגוף חסר

כך הוא ביחס להורג את הטרפה, אף שמהלך בשוק, פטור מדיני אדם.

⁵⁹ ההורג את הטרפה אף על פי שאוכל ושותה ומהלך בשוק הרי זה פטור מדיני אדם (רמב"ם שם, הלכות רוצח ושמירת הנפש פרק ב', הלכה ח').

"אף על העוברין - הכה את האשה ויצאו ילדיה נהרג עליהן, ובישראל עד שיצא לאויר העולם כדתו במסכת [סדה] [מד, א]: תיבוק בן יום אחד ההורג חייב, היכא דקים ליה בגויה שכלו לו חדשיו ואינו נפל" (רש"י במקום).

⁶⁰ אמנם נראה שלא בחיוב מיתה כמו באכילת אבר מן החי ממש. כך מופיע ברדב"ז

"וכן חייב על אבר מן החי... אבל העוף יראה לי שאין בן נח נהרג על אבר מן החי ממנו... אפילו שחט בה שני הסימנים, כל זמן שהיא מפרכסת אבר ובשר הפורשין ממנה אסורין לבני נח משום אבר מן החי - ... ונראה מדברי רבינו דאסור לבני נח אבל אינו נהרג עליו כאוכל אמה" ח ממש כיון דשחט בה רוב שנים אתחלה בה מיתה... (רמב"ם הלכות מלכים פרק ט הלכה י - י"ב ורדב"ז שם הלכה י"ב ד"ה השוחט את הבהמה וכו').

⁶¹ על מעמד המפרכסת, מעמדי ה"שפתי חכמים" את ההבדל בין יוסף והאחים בדיבה הרעה שמוציא יוסף עליהם שחשודים על אכילת אבר מן החי.

"...ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם - כל רעה שהיה רואה באחיו בני לאה היה מגיד לאביו, שהיו אוכלין אבר מן החי, ומזלזלין בבני השפחות לקרותן עבדים, וחשודים על העריות" (בראשית ל"ז, ב' ורש"י ד"ה את דבתם רעה) - וקשה דהיאך יתכן לומר שבני יעקב יהיו חשודין על זאת... ויש לומר דודאי לא היו חשודין על זה, אלא שיוסף היה טועה בדבר... על מה שחשדן על אבר מן החי שהיה רואה אותן שאכלו מבהמה שנשחטה ועדיין מפרכסת דמותו לאכלה דכיון שנשחטה שחיטה מתירה, והוא סבר שכל זמן שמפרכסת עדיין הוא אבר מן החי" (שפתי חכמים סעיף קטן ג).

מדברי ה"שפתי חכמים" עולה כי תפיסתו של יוסף את המפרכסת כחי גמור, הינה על בסיס הקיום הגויי שבארנו, הבנוי על מוצא אין סוף החיים שבגוף. נקודת מוצא החיים הזו שיוסף הוא שהופך את הניראות בעין כמציאות המופיעה שכינה, כלומר שאינה רק ביטוי מוחצן חלקי של מקור החיים, אלא שהוא עצמו מהווה נקודת מוצא ריכוזי של חיים. מתוך כך כששרתה שכינה בתחומם של יוסף ובשילה, גבול אכילת הקודשים נקבע על פי ה"נראה" -

"באו לשילה נאסרו הבמות לא היה שם תקרה אלא בית של אבנים מלמטן ויריעות מלמעלן והיא היתה מנוחה קדשי קדשים נאכלים לפנים מן הקלעים קדשים קלים ומעשר שני בכל הרואה - ... ובכל הרואה היינו בכל מקום שרואין משם שילה, דאמר קרא (דברים יב) השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה, בכל מקום אשר תראה אי אתה מעלה, אבל אתה אוכל בכל מקום שאתה רואה" (משנה מסכת זבחים פרק יד משנה ו' עובדי מברטנורא ד"ה ומעשר שני בכל הרואה).

שייכותו של יוסף למוצא החיים שמן הגוף הוא שמגדיר אותו (ואת שבט בנימין) בשבטי ישראל כ"גוי".

"ויאמר לו אלהים אני שדי פרה ורבה גוי וקהל גוים יהיה ממך ומלכים ממלצריך יצאו - גוי - בנימין - גוים - מנשה ואפרים שעתידיים לצאת מיוסף, והם בנימין השבטים - גוי וקהל גוים - שגוים עתידיים בניו להעשות כמנין הגוים שהם שבעים אומות, וכן כל הסנהדרין שבעים. דבר אחר שעתידיים בניו להקריב איסור במות כגוים בימי אליהו" (בראשית ל"ה, י"א).

הנשמה שהינה מעלת "צלם אלוהים" לא נוכל לבאר אלא מקיום מוצא אין סוף חיים עצמאי בגוף עצמו. מוצא החיים הזה השוכן בגוף הוא הנותן לקיום צורתו (בעובר) ובתנועתו (במצב הפירכוס), גדר שלם של חיים.

השתת החיובים הנובעים ממעלה זו דווקא על הגויים מלמדת כי הם בדווקא נמצאים במעלת חיים זו, יותר מישראל. לעומת הגוי, מוצא החיים של ישראל תלוי יותר במוצא הנשמה שבו. את הקשרו למקור החיים שבגופו הוא נאלץ כאמור לקיים בזיקה קבועה אל הארץ. על כן, אין הוא מסוגל לפגוש בצורת הגוף ובתנועתו את מעלת החיים השלמה. ממילא, פגיעתו בצורת הגוף בלבד (בעובר), או אכילתו גוף שיש בו תנועה (מפרכסת) אין בהן בבחינת פגיעה בחי. אף אם יהרגו ישראל עובר במעי אימו, מעשהו אינו מסוגל להעמיק עד לתשתית קיומו. מוגבלות זו משליכה ישירות לפטור שלו ממיתה במעשה זה. אף שלכאורה במראה העיניים הן בהריגת הגוי את העובר והן בהריגת היהודי את העובר מוטל העובר מת לרגליו אין מצבו זהה בשני המקרים. כאן אנו נכנסים לעקרון מהותי בתנועת החיים המייחדת דווקא את החיים הנובעים מן הארץ.

צמצום מעשה ההריגה, בחיים הקושים אל מקורם שבארץ, למעשה שליטה בלבד

בעולם בו מקור החיים נמצא בקירבו, הריגת החי אינה מאבדת אותו מן העולם. דין המיתה המושת על הרוצח את החי אינו בבחינת נקמה על איבוד החיים אלא כמעשה רפיית שליטתו של הרוצח בדם האחר, להחזירו אל מקורו להביעו מחדש⁶².

אופן התייחסות זה להריגת הרוצח כהחזרת שליטתו בחיי הנרצח למקורם, עולה באופן חריף בחיוב גואל הדם להמית את הרוצח.

"גאל הדם הוא ימית את הרצח בפגעו בו הוא ימיתנו" (במדבר ל"ה, י"ט).

את התואר "גואל", מצינו ביכולתו של הקרוב לגאול את קרובו חזרה אל משפחתו.

"וכי תשיג יד גר ותושב עמך וימך אחיך עמו ונמכר לגר תושב עמך או לעקר משפחת גר . אחרי נמכר גאלה תהיה לו אֶחָד מֵאֶחָיו יִגְאֻלוּ . או דדו או בן דדו יִגְאֻלוּ או משאָר בְּשָׂרוֹ מִמשפחתו יִגְאֻלוּ " (ויקרא כ"ה, מ"ז – מ"ט)

כך הוא גם ביחס לגאולת הקרקעות.

"פי ימוך אחיך וימכר מאחזתו ויבא גאלו הקרב אליו וגאל את ממכר אחיו" (ויקרא כ"ה, כ"ה)

כשמוצא החיים הוא מן השמים, מהווה הגוף מציאות קיומית מוגבלת. לא ניתן לראות במעשה ההריגה מצב של שליטה בחיים, אלא כסיומם המוחלט. ממילא מציאות של "גאולת דם" אינה יכולה להיות אפשרית ורצון לכך יתפס כתשוקה חיתית.

רק בבניית החיים מן הארץ, מקבלים החיים שבגוף ממד קיום על מוות, שממילא הופך את מעשה הריגה כמעשה שליטה בחיים, ואת דין המיתה כפעולה יזומה של בית הדין להחזרת החיים אל מוצאם.

כך הדבר גם במעשה הריגת העובר. כשהדבר נעשה על ידי ישראל, כיוון שאין לו נגישות עד תשתית קיומו מן הבשר, לא נשלל בסיס מציאות העובר מן האם ואף שמת, תוכל לחדש את קיומו בעצמה על בסיס תשתיתו שנשארה בידה. מתוך כך, אין בהריגתו זו בכדי לחייבו מיתת בית דין. לא כן הוא בגוי. נגיעתו במוצא הקיום של הגוף, נותנת לו שליטה מלאה בחיים אלו וממילא מחייבת בו מעשה הריגה לשחרר חיים אלו למקורם.

הבנת פטור ישראל מהריגת עובר במעי אמו מתוך אי נגישותה של ישראל אל החיים המופיעים בגוף מצד עצמו. מאידך, חיוב הגוי בהריגה זו דווקא מתוך שייכותו לחיים אלו, מאירים באור הופכי לחלוטין גם את פטור ישראל בהריגתו את הגוי, ממייתת בית דין.

פטור ישראל שהרג גוי במיתה, אינו נובע מזילות חיו של הגוי, אלא דווקא מפאת היותו בעל צלם ודמות כאלוהים, שאינם ברי נגישות לישראל. חוסר נגישות זה, גורם לכך שבמעשה הריגת ישראל את הגוי, אין הוא פוגע בו ברמה המגיעה עד לתשתית חיו המופיעה לו מן הבשר. כמו שהזכרנו לעיל בדיון פטור ישראל מהריגת העובר, בעולם בו מקור החיים מזוהה בתוך החיים, אין מעשה ההריגה מאביד את החיים, אלא יוצר בהם מצב של שליטה. תפקידו של

⁶² כך יבוארו דברי הכתוב "שפך דם האדם באדם דמו ישפך כי בצלם אלהים עשה את האדם" (בראשית ט', ו'), באופן ש"שפך דם האדם" – אדם ששפך דם אדם אחר, דם האדם הנרצח, נמצא באדם שרצח ("דם האדם באדם"). מתוך כך עולה החיוב לשפוך את דם הרוצח ("דמו ישפך"). כך גם עולה מדברי הכתוב בדברים – " ולא ישפך דם נקי בקרב ארצך אשר ה' אלהיך נתן לך נחלה ויהיה עליך דמים". "והיה עליך דמים" מבואר מכיוון אחד, כתוצאה של מעשה הרצח. כתוצאה ממעשה זה, דמי הנרצח בדי הרצח. תרגום יהונתן את המשפט הזה כ" ויהי עליכון חובת דין קטולא" מבטא את המעשה הנצרך על מנת להסיר את דמי הנרצח מאחזתו של הרוצח – להורגו בבית הדין.

סיומת הכתוב בדיון הרוצח בבראשית – "כי בצלם אלהים עשה את האדם", מורה כי הסיבה למשיכת דם הנרצח מידי הרוצח הינה מתוך חיוב שמירת זיקת האדם למקור יצירת צורתו. מתיאור מעשה בריאת צלם האדם עולה כי יצירה זו מתייחסת למעשה בריאתו בידיים – היא בריאתו מן הארץ – ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אתו – בדפוס העשוי לו, שהכל נברא במאמר והוא נברא בידיים... וכן הוא אומר (איוב לח ד) תתהפך קחמר חותנם" (בראשית א', כ"ז ורש"י ד"ה וברא אלהים את האדם בצלמו). מדין איסור אכילת הדם וחיוב שפיכתו על הארץ, אנו למדים כי מטרת שפיכת הדם היא אכן להחזיר אותו אל מקורו שמן הארץ – רק הדם לא תאכלו על הארץ תשפכונו כמים" (דברים י"ב, ט"ז). שפיכת דמו של הרוצח, מחזירה אם כן את דם הנרצח מידי חזרה אל מקורה שמן האדמה, משם תבניע מחדש את צורתה.

חיוב המיתה להחזיר את מוצא החיים הנשלטים על ידי הרוצח חזרה אל מקורם. אולם כיוון שאחזית ישראל בממד הצלם של האדם הינה כאמור חלשה, אין מעשה הריגתם מגיע לכדי שליטה בתשתית קיומו של הגוי. ממילא אין במעשה הזה בכדי לחייבם מיתה. אי חיובם של ישראל מיתה בהריגת גוי, לא מעוצמה היא נובעת, אלא מחולשת קיומם בעולם הדמות והצורה!

את כוח הימצאות מקור החיים שבחומר, להביא לקיום תמידי של החיים (ומתוך כך התניית קיום מיתת בית הדין, אך ורק כשמעשה ההריגה יוצר שליטה באותם החיים), אנו מוצאים גם בדיני ההיזק. גם במעשי היזק אנו פוגשים מצבים של פטורים מתשלום אף שרכוש הניזק נפגע או נאבד בהיזק. גם פה הפטורים הללו שאינם יכולים להיתפס בהגיון המציאות על פיה אנו מתנהלים כיום, יבוארו על בסיס קיומם של החומרים מוצא אין סוף תשתיתי בהם עצמם.

כבידת האין סוף שבחומרים כתשתית לדיני ההיזקים

בעולם הפועל מנקודת מוצא המחשבה של החיים, הגוף מהווה תשתית מוגבלת שיש לה סוף. במעשה היזק, מאבד החומר את קיומו אם באופן חלקי ואם באופן מלא. קיום דיני הניזקין פטורים מיוחדים בכל אחד מאבות הניזקין, הפטורים במצבים מסוימים את המזיק מלשלם בהם תשלומי היזק אף שרכוש הניזק נפגע (קרן – לשלם בתם רק חצי מזק; שן ורגל – לפטור ברשות הרבים; בור – לפטור בו – באדם וכלים, אש – לפטור בו את הטמון)⁶³, משאירים את הניזק חסר ובלתי מפוצה. טענת "גזירת הכתוב" אינה נותנת תשובה לחוסר הצדק הנוצר בדינים אלו. ממילא מערכת דינים שכזו אינה יכולה להתממש כתשתית משפטית. לעומת זאת, על בסיס תשתית קיום החומרים מוצא אין סוף במקור הכבידה שבהם, הפטורים האלו מן התשלום בהיזקים השונים לא רק שאינם עוול, אלא הם תואמים באופן מלא את האינטרסים של הניזק. קיום תשתית אין סוף בחומרים עצמם, אינו מאפשר איבודו של החומר במצב של היזק. גם אם נפגעה צורתו או אפילו עלה גופו כליל באש, ממשיכה אנרגיית החיים שלו להתקיים כמסת כבידה בסיסית שאינה נאבדת. מעשה היזק הינו על בסיס מוצא החיים הזה, מעשה שליטה קניינית בדיני של המזיק. השינויים העצומים הנעשים בצורת ובחומר הניזק, נותנים לו מעמד של מעשה הקניין החזק ביותר מכל דרכי הקניין האחרות, אך לא יותר מכך! התשלום הקנייני הינו אם כן תהליך של החזרת פוטנציאל הרכוש הנשלט על ידי המזיק, חזרה לשליטת הניזק, ליצור מתוכו מחדש. על כן, במקום בו גרם מעשה היזק לחזרת הרכוש למוצא קיומו הכבידתי בעקבות מעשה היזק שנעשה עליו, אולם **בלא שהתלווה למעשה זה תנועת שליטה של המזיק**, לא ישלם המזיק לניזק מאום. מוצא קיומו של הרכוש בידי הניזק קיים. ממנה הוא ישוב ויצור את צורתו⁶⁴. באופן זה יבואר פטור תשלומי היזק בטמון באש, כנובע מחולשת האש ליצור שליטה בחפצים טמונים. כך יבואר פטור השן ורגל מהיזקיהן ברשות הרבים, כנובע מחולשת הבור ליצור ליצור שליטה באדם וכלים וכך יבואר פטור חצי נזק בקרן תמה כחולשת היזק זה ליצור שליטה במעשה תמות. חיבור האדם אל רכושו בחיבורי אישות כשמוצא החיבור הינה התשתית המשותפת שלהם שמן הארץ כפי שהזכרנו לעיל, מביאים לכך שאף הניזקים עצמם, אין רצונם לקבל תחליף לכלי הרחבת אישיותם, גם אם כונסה צורתם אל מוצא קיומם.

את השפעת מקור כוח הכבידה שמן הארץ, אנו מוצאים אפילו ביחסי הגומלין שבין בני האדם. אף שקיימת ביניהם תשתית קשר של מחשבה, מקור כוח הכבידה שמן הארץ המשותף בהם ביצירת גופם, הוא גורם הקשר הדומיננטי יותר ביחסי הגומלין שביניהם.

עוצמת הכבידה כמחוללת היחסים בין בני האדם [בדין גבולות הקשר שבין הפועל ובעל הבית]

בעולם הפועל מכוחה של המחשבה, קשר הפועל למעסיקו הוא קשר של ניצול "כוח אדם" בלבד, לאותו עניין שנקבע בין הצדדים. לעומת זאת כשקשרי החיים נוצרים דרך חומרי החיים, קשר הפועל למעסיקו הינו קשר בעל אופי של חיבור אישותי. חודרנות הקשר הזה מגיעה עד כדי של כל מציאה שמוצא הפועל היא של בעל הבית (גם אם במציאות אותה לא נפגעה עבודתו במאום)⁶⁵. משום חודרנות הקשר הזה מונעת התורה את האבסולוטיות שלו ומאפשרת לפועל לחזור בו בחצי היום בלי שום סיבה, גם אם קיבל את כל שכרו **ואין לו להחזיר את הכסף לבעל הבית**. מטעם - "כי עבדי הם ולא עבדים לעבדים"⁶⁶. הגדרה זו אינה שייכת בקביעת עבודה כפי שאנו מגדירים אותה מכוח פעולת המחשבה. היא קיימת רק כשקשרי החיים הם בשפת קשרי הגוף. בשפת הקשר הזו אף בחיבור הקנייני שבין בני האדם מתקיים חיבור בין התשתיות הגופניות המשותפות שביניהם. מסיבה זו ביצירת קשר הקנייני האדוק של העבדות, חייב האדון במזונות אשתו של העבד ובניו⁶⁷, כדוגמת התחייבות הבעל לאשתו בקשר האישות הנוצר ביניהם. בקניין שפחה, אף כסף קניינה הוא כסף קדושה⁶⁸. תכונתו הפיזית של הקשר הקנייני מגיעה עד כדי כך

63 "אלא למאי הלכתא כתיביהו רחמנא (את כל אבות הניזקין במשנה) ? להלכותיהן: קרן – לחלק בין תמה למועדת; שן ורגל – לפטור ברשות הרבים; בור – לפטור בו את הכלים, ולרבי יהודה דמחייב על מזקי כלים בבור – לפטור בו את האדם; אדם – לחייבו בארבעה דברים; אש – לפטור בו את הטמון ..." (בבא קמא ה', ע"ב).

64 מסיבה זו, בהיזק המביא למיתת הבהמה, נשארת הנבלה בידי הניזק, מה שלא היינו מעלים בדתנו בתפיסת הפיצוי של המעשה ההיזקי, המטילה על המזיק תשלום מלא ומשאירה בידי את הנבלה.

65 "מציאת פועל – לעצמו. במה דברים אמורים – בזמן שאמר לו בעל הבית נכש עמי היום, עזור עמי היום. אבל אמר לו: עשה עמי מלאכה היום **מציאתו של בעל הבית הוא!** – אמר ליה: **שאני פועל דידו כיד בעל הבית הוא!**" (בבא מציעא י', ע"א).

66 "התחיל הפועל במלאכה, וחזר בו בחצי היום, חוזר, ואפילו קבל כבר דמי שכירותו ואין בידו לשלם לבעל הבית, יכול לחזור בו והמעות חוב עליו, שנאמר: כי לי בני ישראל עבדים (ויקרא כ"ה, נ"ה), ולא עבדים לעבדים" (שו"ע חושן משפט סימן של"ג סעיף ג').

67 "אם בגפו יצא בגפו יצא עם בעל אשה הוא יצאה אשתו עמו – וכי הכניסה שתצא, אלא מגיד הכתוב, שהקונה עבד עברי חייב במזונות אשתו ובניו" (שמות כ"א, ג' ורש"י ד"ה יצאה אשתו עמו).

68 "כי ימכר איש את בתו לתאמה לא תצא קצאת העבדים. אם רעה בעיני אדניה אשר לא לו יעדה (שהיה לו ליעדה ולהכניסה לו לאשה, וכסף קנייתה הוא כסף קדושה. כאן רמז לך הכתוב שמצוה ביעוד ורמז לך שאינה צריכה קדושתן אחרים – רש"י) וקפדה לעם נכרי לא ימשל למכרה בגדו בה. ואם לבנו ייעדנה

שבעולמו של יוסף (שהבאנו לעייל) הפועל את קשרי החיים השונים דרך מערכת כבידת החומרים, קיומם של האחים קשרים קניינים עם נשים נשואות זרות, מספיק בכדי להחשיד אותם על העריות⁶⁹.

אף בדיני אומן ששינה מהזמנת העבודה, אנו מוצאים דינים שלא ייתכנו בעולם ההסכמי.

השפעת קשר הכבידה בין האדם והחומר, על דיני האומן

"נתן צמר לצבע והקדיחו יורה, נתן לו דמי צמרו. צבעו כעור, או נתנו לו לצבעו אדום וצבעו שחור שחור וצבעו אדום, נתן עצים לחרש לעשות מהם כסא נאה ועשה כסא רע או ספסל, אם השבח יתר על ההוצאה, נתן בעל הכלי את ההוצאה; ואם ההוצאה יתירה על השבח, נתן לו את השבח בלבד... אמר בעל הכלי: איני רוצה בתקנה זו אלא יתן לי דמי הצמר או דמי העצים, אין שומעין לו. וכן אם אמר האומן: הא לך דמי צמרך או דמי עצריך ולך, אין שומעין לו, שאין האומן קונה בשבח כלי שעשה" (שו"ע חושן משפט סימן ש"ו סעיף ג')

מדין השו"ע עולה כי אף שהשבח של הכלי המוגמר יותר מערך חומר הגלם שקיבל, כיוון ששינה, אין האומן מקבל אלא את הוצאתו בלבד ולא את הרווח שסוכם שיקבל ואין הוא יכול לומר לבעלים, אתן לך דמי צמרך או דמי עצריך. כך גם באופן הפוך, לא יכול מזמין העבודה שהביא את חומר הגלם לבקש כי האומן ייתן לו את דמי צמרו או עציו, וזאת אפילו אם פעולת האומן בחומר הגלם הורידה מערכו. כך מביא במפורש קצות החושן בשם המהרש"ל.

"...בע"כ איירי היכא דליכא שבחא כלל ואינו שוה דמיו הראשונים..." (קצות החושן חושן משפט שם, סימן ש"ו ס"ק ו').

משמעות הדבר היא כי ישנה "התעקשות" כי הבעלים של חומר הגלם מזמין העבודה יישאר בבעלותו על חומר הגלם, גם אם הבעלים מפסיד מתוך כך מערך חומר הגלם שנתן וגם אם לחילופין האומן אינו מקבל מאום על השבח שייצר בחומר הגלם.

דין זה ברור שאינו יכול "לשרוד" ולו דקה במערכת היחסים ההסכמית שאנו מכירים בין בעלי מקצוע ומזמיני עבודה. ברור הוא שאם בעל מקצוע גרם להורדת ערך חומר הגלם בעבודתו כיוון ששינה ממה שנקבע בינו ובין בעל הבית, הוא יתחייב לשלם את דמי חומר הגלם למזמין העבודה. לא יעלה על הדעת שמזמין העבודה יפסיד מטעותו או שינויו של האומן. ובאופן הפוך, במצב בו בעקבות השינוי ששינה האומן עלה ערך חומר הגלם, אם מזמין העבודה אינו מעוניין לשלם לאומן את ריווחו כיוון ששינה, זכאי יהיה האומן לתת למזמין את דמי חומר הגלם ולקחת את העבודה שעבד עליה לרשותו. לעולם לא תינתן למזמין העבודה "לעשות רווח" על עבודתו של האומן בלא לשלם. ברור שהיגיון זה לא נעלם גם מעיני התורה. אלא שכאן נכנס לתמונה מאפיין הקשר המיוחד שבין האדם אל כל סביבתו, דרך ממד החומר של החיים. קיום הקשר דרך אפיק זה, גורם לכך שאופי הקשר בין האדם לרכושו הוא קשר של אינטראקציה שאפיונו כאמור הוא כדוגמת קשר האישיות. מתוך כך, עיקר מגמתה ומטרתה של התורה הוא כי קשר זה לא ינותק. גם אם נפחת ערכו של חומר הגלם, פחת זה יוכל להיות מושלם מכוח חיבור האדם אל רכושו. פיצוי כספי של ערך חומר הגלם, אינו שווה ערך כלל לחשיבות שמירת הקשר אל חומר הגלם הקיים. על כן, קשר זה יעמוד בראש מעייניו של התורה בין במצב בו ערך חומר הגלם ירד מערכו ההתחלתי (שאל הבעלים הוא הסופג את הנזק) ובין אם ערכו עלה, שלמרות זאת, לא נוצרת לאומן זכאות על השבח הזה.

ונסיים באחד מן הדינים הקשים ביותר להבנה בדיני ישראל – דין הסיקילה.

חזרת האדם אל מוצא קיומו שמן הארץ, במעשה הסיקילה

בעולם המושתת על חיים מכוחה של המחשבה, אפילו עצם מעשה חיוב המיתה אינו מקובל. מתוך היות הגוף בחוקי עולם זה, מציאות כלה. מסרב העולם ובצדק להביאו לידי כליון לשם כפרה. אם הגוף כלה, תוצאת הכפרה אינה מתקיימת בו לעולם! (אפילו לשם הרתעה וסדר החברה, מסרב העולם כיום לכלות את הגוף). רק בעולם שפעולתו בנויה על תשתית כבידת החומר, כיוון שמיתת הגוף בו אינה מדיירה אותו לחלוטין מקיום, כפרה יכולה להתממש בו במעשה ההמתה. במצב זה אין הגוף כלה אלא חוזר אל תשתית קיומו. משם הוא מגיע לצמיחה מחדש (כפי שבארנו בנושא הנזיקין).

מכאן גם מגיעה היכולת לקבל את הצורך במימוש מעשה ההמתה בסיקילה. אם בארנו שבעולם המושתת על מוצא המחשבה ישנו קושי לקבל את עצם מעשה ההמתה כמעשה כפרה, קושי זה עולה עשרות מונים ביחס לדרך ההמתה. בתשתית חיים בה המיתה הינה כליון הגוף, מה החשיבות באיזו דרך יומת? אולם בקיום המציאות על בסיס מוצא כבידת החומרים של הגוף, אופן המיתה חייב להיות כזה שייצור את הזיקה אל מוצא תשתיתו. כך הוא הדבר במעשה הסיקילה.

(האדון. מלמד, שאף בנו קם תחתיו ליעדה, אם ירצה אביו, ואינו צריך לקדשה קידושין אחרים. אלא אומר לה הרי את מיועדת לי בכסף שקיבל אבך בדמך – רש"י) כמשפט הבנות יעשה לה" (שמות כ"א, ז' – ט').

69 "...ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם - כל רעה שהיה רואה באחיו בני לאה היה מגיד לאביו, שהיו אוכלין אבר מן החי, ומזלזלין בבני השפחות לקרותן עבדים, וחשודים על העריות" (בראשית ל"ב, ב' ורש"י ד"ה את דבתם רעה)

ספתי חכמים (סעיף קטן ג):

"...ומה שהיה חושדן על העריות הכי פירושו דק"י"ל (קידושין ע"א) אין משתמשין באשה, ור"ל שאדם אחר אסור להשתמש באשת איש, ויוסף היה ראה שהיו משתמשין בכספי משא ומתן עמה, לכך חשדן על העריות, אבל טעות היה בידו דהא דאמרין אין משתמשין באשה היינו דוקא בדברים של חיבה, כגון רחיצת פניו ידיו ורגליו והצעת המטה, אבל שאר דברים שאין שלחיבה או לישא וליתן עמהם מותר..."

לימוד פעולת הדחיפה אל הארץ מהזרתה ה' במעמד הר סיני – " או יִרְה יִרְה" ⁷⁰ במשמעות מקבילה ליריית המצרים בים להטבעים בו ⁷¹ ובמקביל קיום תרחיש ה"הטבעה" גם במעשה התליה המתלווה למעשה הסקילה ⁷² להגדירו כ"הוקעה" בארץ – " תוחבין עץ בארץ ותולין אותם עליהם ונמצאו מחוקין ותחובין בקרקע" ⁷³, מלמדים כולם, כי הכפרה שבמעשה הסקילה והתליה היא במחיקתו ותחיבתו של האדם חזרה אל מוצא קיומו שמן הארץ ⁷⁴. הצורך להביא את האדם הנידון אל מוצא קיומו הוא המביא לקיים בו את מעשה המיתה המסויים בסקילה. גם פה כמו במעשה הקרבת הקורבנות, אין הכפרה תלויה במחשבתו של האדם, אלא היא נעשית מעצם מעשה עיזוקו של האדם חזרה אל תשתית קיומו ⁷⁵.

מן הדוגמאות הדיניות שהבאנו עד עתה עולה אם כן, כי עצם קיומם וייתכנותם להיות מכתבים את חיינו, מותנה בהתנהלות המציאות מכוח כבידת האין סוף שבחומרים.

אמנם כאמור, כיום כוח כבידת החומרים ברמה התודעתית הינו רדום ואינו זה המפעיל את המציאות. הנגישות היחידה לעולם זה קיימת בתורה וזאת דרך כלים המבוססים דווקא על מוצא עולם המחשבה – לימוד התורה וקיום המצוות. מעלתם של כלים אלו היא ביכולתם לשאת ולתת בתכנים הללו של עולם הכבידה ולקיימם אף שעוד אינם רלוונטיים, באופן פעולה "שקר" שרק המחשבה יכולה לכוף על האדם, אף שחיינו אינם תואמים את החיים בהם הוא דן ואת המעשים אותם הוא מקיים. אולם הסכנה במצב הזה היא כפולה. מצד אחד נטייתו של המשתמש בכלי הלימוד וקיום המצוות, להתדמות למצווה אותם, ולכלי המחשבה המובילים אותם במקום לשאוף אל התכנים ואל ציור העולם הנובעים מהם. מצד שני, מתוך אי מוכנות תודעתית מסודרת של העולם הזה, נטייה חזקה למימוש גס של התכנים באופן המעוות את משמעותם. כך אנו מוצאים למשל בדת האסלאם המממשת את דרכי החיים המופיעים ממוצא החומר באופן פראי בייחסם אל האישה כ"קרקע עולם" ⁷⁶.

על מנת כן להגיע ליכולת מימוש של מקור ה"כבידה" שבתכני המצוות כמנהל חיים תודעתי, אנו צריכים להקפיד לזכור כי בסופו של דבר, מטרתם של הציוויים והמשא ומתן התורתי, לממש את תוצריהם! על כן, בפגישה שלנו עם מעשה המצווה, לא נכוון את עיקר עבודתנו ללמוד את גדר המצווה. גדרי המצווה, מעצימים את מאפייני המצווה – תכונות הציווי והמרות המובלות על ידי קו המחשבה שבחיים. אנו נכוון **לציייר את תמונת המציאות השלמה** העולה מהרכבת כל פרטי השונים ⁷⁷. כיוון שהמציאות בה אנו פועלים הינה חומר, הרי במשא ומתן שכזה אנו "מעבירים" את גורם האין סוף הנמצא בפרטי המצווה ובדיוני הגמרא, אל תשתית הכבידה. אנו מחזירים את מעשה הציווי לשכון בתוך המציאות הממשית אליה כוונה. במקביל, בכדי לפעפע את חוקיות העולם הזה אל תוכנו, אנו חייבים לתת אמון באותם התכנים ולקיים אותם גם לפני שמצליחים לזהות בהם את חוקיות הכבידה, עד להטמעתם בנו.

מעת קניין תנועת החיים הזו שמן הארץ שבתכני התורה והמצוות, נפתח את הפתח להמשיך ולבנות את העולם זה ולהרחיבו גם בפעולות והמעשים הבחיריים, שמעבר לגבולות הכתוב והמצווה עלינו בתורה.

⁷⁰ "תנו רבנן: מניין שבדחיה – תלמוד לומר +שמות י"ט+ ירה, ומנין שבסקילה – תלמוד לומר, סקול, ומנין שבסקילה ובדחיה (אם הוצרך לשתיהן) – כגון שדחפוהו ולא מת – רש"י) – תלמוד לומר +שמות י"ט+ סקול יסקל או ירה יירה, וכן ברש"י בפרשת מעמד הר סיני – "לא תגע בו יד פי סקול יסקל או ירה יירה ... - מכאן לנסקלין שהם נדחין למטה מבית הסקילה, שהיה גבוה שתי קומות – יירה – יושלך למטה לארץ, כמו (שמות טו ד) ירה בים" (שמות י"ט, י"ג ורש"י ד"ה יירה יירה וד"ה יירה) (סנהדרין מ"ה, ע"א).

⁷¹ מרְכַבְת פְּרָעָה וְחִילוּ יִרְה בָּיָם וּמְבַחֵר שְׁלִשִׁי טָבְעוּ בָּיָם סוּף" (שמות ט"ו, ד').
⁷² רש"י: ירה בים – שדי בימא. שדי לשון ירייה, וכן הוא אומר (שמות י"ג) או ירה יירה או אשתדא אישדאי, במגדף ועובד ע"ז כפי דעת חכמים – "כל הנסקלין נתלין, דברי רבי אליעזר, וחכמים אומרים: אינו נתלה אלא המגדף והעובד עבודה זרה" (משנה, סנהדרין מ"ה, ע"ב).

⁷³ כך לומדים חז"ל בבאבא בת דמי שהיא "ההוקעה" שהיא לשון תליה – ויקרא פרק י"ט פסוק כח וְשָׂרֵט לְפָנָיו לֹא תִתֵּן בְּבִשְׂרָךְ וְכִתְבֵת קֶעֶקַע לֹא תִתֵּן בְּכֶם אֲנִי יְקֹוֹק; רש"י ויקרא פרק י"ט קעקע – לשון (במדבר כה ד) והקע אותם, (שמואל ב כא ו) והקענום. תוחבין עץ בארץ ותולין אותם עליהם ונמצאו מחוקין ותחובין בקרקע, פורפויינט בלע"ז [נעוץ]:

⁷⁴ הגדרה זו נכונה אף לגבי מעשה הסקילה באבנים המשווה בפרשת מעמד הר סיני למעשה הירייה אל הארץ. כך גם מביא הרמב"ם בפרוש המשניות המשווה בין "נפילת האבן עליו לבין נפילתו הוא עליה" – "הסקילה או הדחיפה ממקום גבוה שוין, לפי שנפילת האבן עליו או נפילתו הוא עליה הכאב שוה, הלא תראה אמרו כי סקול יסקל או ירה יירה" (פירוש המשנה לרמב"ם סנהדרין פרק ו' משנה ד'). ואף שהרמב"ם מתייחס לעניין הכאב, הרי ההשוואה נכונה גם לגבי הליך הדחיפה של האדם אל הקרקע. גם בסקילת האבנים, נדחף ונמחק האדם אל תוכה של הארץ.

⁷⁵ שתי דוגמאות נוספות לקיום הליך כפרה בחזרה אקטיבית בכוח של גורמי חיים אל תשתית שמן האדמה אנו מוצאים בשעיר המשתלח המבא את צורתו אברים אברים אל האדמה במעשה כפרתם של ישראל ביום הכיפורים ובמעשה חבטת הערבה בהושענא רבה שהיא המסיימת את מעשה כפרתם של ישראל על המים.

⁷⁶ מצד אחד, כפיית הנשים לרמות צניעות מוקצנות ותגובות קיצוניות במצבי הפרה של הכללים. אולם בד בבד התנהגות בזויה וחסרת צניעות אליהן.

⁷⁷ לדוגמה: לא נסתפק בדקדוק בגדרי דיני החימוץ, אכילת המצה, ההסיבה וכו' שבחג הפסח, אלא דקדוק זה יהווה אמצעי לברר איזו צורת מציאות בונה לנו מכלול דינים אלו. דוגמא נוספת: בלימוד מסכתות קידושין, גיטין, יבמות וכתובות, לא נסתפק בידיעה איך מקדשים, איך מגרשים, איך עושים ייבום וכו', אלא נחזור להבין אינו תמונת אישות מצייר לנו מכלול הדינים הללו. אנו נבנה תמונת אישות הכוללת בתוכה כמה וכמה זוויות חיבור, שדיני הגיטין, הייבום הקידושין וכו' הם ביטוי הפעולות שלה. אנו נצטרך להגדיר מה מאפייני הקשר העולה מדרכי פעולת הקידושין, מדרכי יצירת הגיטין או מאופני מימוש מעשה הייבום. מתוך כך נשליך לתמונת האישות הכללית.